Октаргайже орукту бистиң Төрээн чуртувус салып турар

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. АВГУСТ 24 СРЕДА № 198 (4682)

Өртээ 20 көп

Дириг амытаннарлыг космиктиг корабль-спутникти тургузарынга, салып үндүреринге, ооң ээп келиринге киришкен эртемденнерге, инженерлерге, техниктерге, ажылчыннарга, ажылдакчыларның бүгү коллективинге

Космиктиг күчүлүг корабльди тургускан болгаш дириг амытаннарлыг ындыг корабльдиң ужудуушкунун болгаш Черже чедиишкинниг ээп келирин төвүгде бирле дугаарында боттандырган эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге, ажылчыннарга, ажылдакчыларның бүгү коллективинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Теп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели изиг байыр чедирип тур.

4.600 килограмм деңзилиг болгаш дириг амытаннарлыг космиктиг кайгамчык улуг корабльдиң чедиишкиннинг ужудуушкунун болгаш ооң Черже ээп келирин боттандырарынга эртем болгаш техника талазы-биле дараазындагы үүлдерни хандырган эң нарын айтыыгларны шиитпирлээри негеттинген:

— космиктиг корабльдиң башкарылгалыг ужудуушкуну болгаш ону Черде айыттынган черинге черле кончуг шын дүжүрери;

— космиктиг ужудуушкунга дириг амытаннарның тавында амыдырап чоруурунуң негелделери;

— космиктиг корабль-биле идегелдиг радио база телевизионнуг харылзаа.

Бо шылгаранган чедиишкин болза, совет кижилерниң эртем талазы-биле кайгамчык чедиишкини, бистиң Ада-чурт эртемивистиң, техникавыстың болгаш үлетпүрүвүстүң чаагай тиилелгези, космосту шинээдип алырынга чаа үе-чаданы ажыткан делегей эртеминиң болгаш культуразының эртинезинге улуг салыышкын болур. Космиктиг делгемче ам кижиниң ужудуушкунунга болдунар арга херек кырында тургустунуп турардыр.

Эргим эштер! Социализм чуртунуң күжүн база эртемниг болгаш техниктиг чедиишкиннериниң күчүзүн социалистиг тургузугнуң маргыш чок артын күштерин, улуг совет улустың чогаадычы генийин силерниң алдарлыг херектериңер-биле бүгү делегейниң мурнунга база дагын көргүстүвүс. Чаа-чаа шылгаранган чедиишкиннерлиг болуруңарны сагыш-сеткилдиң бүгү ханызындан күзедивис.

Ленинниң Коммунистиг партиязының мерген угаанныг удуртулгазы-биле коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже бар чоруур бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувусту боттарының күш-ажылы-биле алдаржыдып турар совет эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге болгаш ажылчыннарга алдар!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ. ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

СЭТА-ның дыңнадыы

Эртем талазы-биле шинчилелдиң программазы чедиишкинниг күүсеттинген

Октаргайның делгеминче ужудуушкундан төвүгде бир-ле дугаар ээп келген дириг амытаннарны 1960 чылдың август 21-де Москвага чедирип эккелген болгай.

Космиктиг ийиги совет корабль-спутникке ужудары-биле Стрелка болгаш Белка деп ыттарны чоруткан турган дээрзин база дыңнаткан. Олардан ангыда радиацияны болгаш космиктиг ужудуушкунуң байдалдарын өөренип көөрү-биле өске-дээ дириг амытаннарны—40 күскени, 2 крысты, курткымыскактарны, үнүштерни, элактар үрезинин болгаш чамдык микробтарны база аңаа киирген турган.

Корабль-спутниктиң иштинге лабораторияның 13 ак база 15 кара күскелер болгаш ийи ак крыстар ужудуушкунну кылган. Тускай арга-биле шыдаалар кылып кааш хааржах иштинге Белка болгаш Стрелка деп ыттардан аңгыда 6 ак болгаш 6 кара күскелер, колба деп 15 шил сава иштинге дрозофилдер дээр куртар, 2 колба ишти традесканция деп үнүштер, суспензий хевирлиг суук чемненилге түүлүнүң иштинде ампула дээр бичии 8 шил сава ишти хлорелла деп үнүштер, мөөгү культуралары болур 14 ампула ишти актиномицеттер, кукуруза, янзы-бүрү сорт кызыл-тас үрезиннери, чочак-тарза, согуна, черновка үрезиннери болгаш өске-дээ түүлдер база бар тургулаан.

Ооң аңгыда, хааржактың иштинге кижиниң болгаш тоолайның союп алган бичии кештери 2 ампула ишти, актың хелла дээр клеткалары—6 ампула ишти, база микробтар: шөйүндүнүң «КК-12» деп палочкалары 11 ампула ишти, шөйүндүнүң «В» деп палочказы 6 ампула ишти, шөйүндүнүң «Аэрогенес» хевирлиг палочказы 4 ампула ишти, үссүг-ажыг ажыткылыг палочка 2 ампула ишти, стафилококтар 2 ампула ишти, дезоксинуклеиниг кислота 6 ампула ишти, «Т-2» деп бактериофаг 3 ампула ишти болгаш 13-21 дээр бактериофаг 3 ампула ишти база бар тургулаан.

Эртем талазы-биле шинчилелдер чорудар төлээде космиктиг корабльге дараазында түүлдерни кылыр аппаратураны таарыштыр тургускан турган:

— октаргайның баштайгы хереледениишкининде чиик болгаш аар ядроларны шинчилээри;

— хүннүң рентген болгаш ультра-өкпен хереледениишкинин шинчилээри;

— дириг амытаннар турган хааржак иштинге октаргай радиациязының деңнелин (дозун) демдеглеп шинчилээри.

Корабльге ооң ынай ийити деңзизи 60 хире кг болуп турар чоон каттарлыг ядролуг фотоэмульсияларлыг блоктарны тургускан турган, ынчаарга фотоэмульсиялыг блоктарның бирээзинге ол фотоэмульсияларны шуут-ла аңаа корабльдин бодунга чүп кылыры көрдүнген турган.

Эртем талазы-биле медээлерни билип алдынган соонда команда ёзугаар Черже дамчыттынып турган. Ооң-биле кады билдинип алдынган медээлерни Черже дамчыдарын Черни долгандыр корабльдиң бир дескинген саныда-ла база кээп дүжериниң мурнунда чорудуп турган.

Ооң аңгыда, бөөр дүжүп кел чыдарының үезинде тускай системаның дузазы-биле, дүжүлге кылыр амытаннарның физиологтуг байдалдарының өскерлиишкиннерин үүктел чогу-биле демдеглеп ап турган.

Ядролуг фотоэмульсиялардыг блоктар болгаш эртем талазы-биле шинчилел кылырының бүгү аппаратуразы корабль-биле кады Черде ээп келдинген.

Корабль-спутникте таарыштыр тургузуп каан телевидение системаны пинофильмге хевирлиг кадыр тырттырып каттылаан хөй үнелиг медээлерни берген. Ооң чуруктарының байдалын демдеглээр чорук болза телеметриктиг медээлерни бижилгелери-биле кончуг ылавыладыг кылдыр дүжүп турган, ол чорук болза дириг амытаннарны шуут хайгаарып көрүп турганын Черже телеметриктиг системаның дузазы-биле дамчыттынган демги амытаннарның физиологтуг хүлээлгелериниң өскерлиишкиннериниң дугайында медээлер-биле дүүштүрүп көрүп болур арганы берип турар.

Ийиги совет корабль-спутникти оруунуң элементилерин немелде кылдыр санап көргени болза, ооң ужудуушкуну бүгү үениң дургузунда олап чоруур деп санап каан оруунга черле чоок чоруп турганын бадыткап турар.

Космиктиг корабльдиң шимчээшкининге болгаш бөөр бадарынга салдар көргүзүп турар янзы-бүрү факторларны ылавыладыы-биле барымдаалап көөрү, корабльдиң оруунуң элементилерин хемчээп көргүлээнинин түүнелдерин электронсаналга машиналарынга үүктел чокка ажылдап кылыр турары болгаш ооң өскерлиишкиннерин демдеглеп ап турганы ук корабльдин кончуг ылавыладыы-биле черге дүжүп келирин боттандырар арганы берген дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай.

Космиктиг корабльдиң болгаш оортан шыдаалкан хааржактың Черже дүжүп бадып орарының үезинде болгаш дүжүп келгениниң соонда, корабльге база хааржакка тургускулаан турган тускай радиодамчыдыкчылары радио медээлерни үргүлчү берип чоруп турган. Ол чорук болза корабльдиң болгаш хааржактың турун турар черин үүктел чокка билип турар болгаш оларны кээп дүжер черинге чедир хайгаарап көөрүн хандырар арганы берген.

Бүгү-ле дириг амытаннар болгаш биологтуг үүлдер өки байдалдыг турун турар.

Эртем талазы-биле шинчилелдиң болгаш хемчээшкиннериң программазы күүсеттинген. Алдынган медээлерни амгы үеде ажылдап кылып, бүгү талалар-биле өөренип көрүп турар.

Алдарның болгаш тайбың күш-ажылдың сылдызы

Арай-ла күскү шинчи кире берген арыг, серии агаарны тынып, селгүүстеп кылаштаар дээш Кызыл хоорайның аянныг чараш кудумчуларынга август 20-де, субботада, кежээкиниң 11 шакта үүнүп келдивис.

Областың автотранспорт эргелелинден ырак эвесте, Найырал кудумчузунга чорааш, Красноярскиниң болгаш Абаканның самолёттарының эртеннерде Кызылче ужудуп келип турары даг сынының ол кезээн чаттылдыр шыва берген Чеди Хаанның ускуужу хевирлиг сылдыстарын сонуургап чорувуста, мээң кады чораан эжим, тыва школаларның эң хоочун башкызы болгаш төрээн дыл талазы-биле өөредилге номнарының автору Монгуш Допчунович Биче-оол кезек када ыыттавайн тургаш, мынча деп чугаалады:

— Чок, бо дээрге прожектор-биле чыруттынган булут эвес, харын кандыг-бир чаа сылдыс-тыр. Көрүцерем: ортузунда Шолбан ышкаш чидиг чырык сылдыс, а долгандыр, Сонгу үүктүң хаазы ышкаш,—карак-биле ылгаттынмас аажок хөй бичии сылдысчыгаштар-дыр, олар дээрге шивеннеп турар чаңгыс аай тырыкы кылдыр каттыжа бергендир. Чүвениң ужуру үүл дээрге, ындыг хөй санныг сылдыстар хенертен төрүттүне бербес-ле болгай.

Совет улустың эртем-техниктиг кайгамчыктыг чаа чедиишкининиң дугайын—космиктиг ийиги корабль-спутникти—делегей делгеминче август 19-та салып үндүргениниң дугайын ооң мурнуу чарында Кызыл радиозунуң дамчыткаңы сөөлгү медээлерден билип алган бис. Чаа совет «Хевис-самолёттуг» торгудан болгаш хилинден эвес, харын оран делегейде бар-ла дээн эң-не быжыг болгаш үүве өтпес материалдардан кылган деп үвени бүгүде билген. Ооң деңзизи дээрге дөрт тонна алды үүс килограмм болган! Карангылап келген көк дээрге хенертен көстүп келген, ортузунда чыруткыланчак сылдыстыг чырыктың тывызыкта үүве дег дээрбек тырыкызы дээр делгеми-биле кайгамчык дүрген шимчеп бар чыдарын Кызылдың ол кайгамчыктыг кежээзинде өскербейн барган бис.

Кажан тывызыкта үүве дег чырык Чеди Хаанның холчугажынга чоокшулап, Барының үүктен Чөөн үүкче—Чеди Хаанның бүгү ээлелин таварты шапкын үүткүлдүг эртип турда, сагыныр эвезависти кайгап турган бис. Бо дээрге Легениниң улуг, мерген угаанныг партиязының удуртулгазы-биле хостут совет улустуң генийи-биле тургустунган чаа сылдыс-тыр. Ынчангаш коммунизмни маадырлыг тургузуп турар улустуң өшпес алдарының ол сылдызы үүгле октаргай чагырыкчыларының эртем талазы-биле саналгазының ылаптыг шыныы-биле салып үндүрүүнген эвес, харын Черден радио сигналын ёзугаар дээр оруундан дүжүрүүнген болгаш менди чаагай дедир чанып келген, ССРЭ-ниң девискээринде мурнунда ылап төлевилеп каан черинде чедип келгени ол-дур.

Ол кежээ мээң кады чораан эжим мынча дээн:

— Стрелка, Белка болгаш космостуң өске-дээ пассажирлери Чеди Хаанны таварты ужудуп чораан черинге баар дээш чү-даа чүвемге харам чок болур ийик мен.

Өртемчейже, сылдыстар аразында ала-чоруукче билеттерни удавас кижи база алыр. Стрелка биле Белка Черден Айга чедир орукту ийи катап ажып турар хемчээлди дээрге ужудуп эрткеш, амыр-менди дедир чанып келгеннер. Олар дириг болгаш кадык деп соруқ кирикчи чаа медээ дараазында хүн-не бүгү делегейни шыва алы берген.

Монгуш Допчунович-биле база дагын ужуражырын күзээш, Каа-Хемниң эринге аңаа чеде бирим. Дыштанар хүн чүве, ынчангаш аңаа ооң хөй өг-бүлези чыглы берген болду.

Дүштеки чем үезинде, мээң хоочун өөнүүм болдунуң он харлыг уруу Наташа Биче-оолга мынча диди:

— Чеди Хаанче билетти алырымны азы албазымны билбейн-дир мен,— бичиимде болгаш ыныык чораан үемде күш-культура кылбайн чораан кижи болгай мен, а сен уруум билетти чайлаш чок алыр сен. Кан ышкаш каннал!

А. ПАЛЬМБАХ,
профессор.

Бүгү күштү—тараа дээш демиселче!

ЧОЛААЧЫЛАР

Чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге чолаачыларның идепкейлиг киржилгезиниң дугайында чугула айтыргны Кызылдың № 1 чүк АТК-ының коллективиниң хуралынга тодаргай чугаалажып көрген. Аңаа бир дугаарында коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири эш С. Понамарев сөс алган:

— 1960 чылдың дүжүдүнүң тараазын чидириг чокка сөөртүү, тараа дээш демиселдиң чедиишкиниг болурунга салыышкынды киирери—бистиң эң чугула дайынчы сорулгавыс болуп турар. Ынчангаш, чаа дүжүттүң 12 мүң тонна тараазын бо чылын сөөртүрүнче бистиң АТК-ның бүгү чолаачыларын кыйгырдым. Тараа дээш тулчуушкунуң үезинде коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, автомашиналарны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар, кывар, чаар материалдарның камнелгазын чедип алыр ужурлуг бис—деп, мурнакчы чолаачы бүгү коллективтиң мурнунга хүлээнип чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери эш Понамаревтиң саналын бүрүн деткивишаан, бо чылдың дүжүдүнден 12 мүң тоннадан эвээш эвес тарааны сөөртүрүн шиитпирлээн. Каа-Хем районнуң колхозтарының болгаш Таңдыда «Межегей» совхозтуң тараазын сөөртүрүнге 105 автомашиналарны ол АТК бүрүн белеткээн болгаш баштайгы автоколонналарны колхозтарже чорудупкан. Тараа дээш демиселдиң үезинде чолаачылар бедиткен хүлээлгелерни алган. Автоколонна бүрүзүнде агитаторну партия организациязы быжыглаан. Автоколонналар болгаш чолаачылар аразында шилчиир кызыл вымпелдерни тургускан. Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелиниң үезинде нормазын хүн бүрү 225 хуудан өрү күүседирин ол автоажыл-агый чериниң чолаачызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы эш Ю. Зюзин хүлээнген. АТК-ның чолаачылары эштер Артеменко, Подпольский оларның удуртқан автоколоннылары Каа-Хемниң колхозтарының сиген, силос белеткелинге июль айдан бөөр киржип турар.

Чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге 110 автомашиналарны көдээ ажыл-агый транспортунуң автобазазының коллективи бүрүн белеткээн. 15 автомашинд составтыг баштайгы автоколоннаны ол коллектив август 18-те Таңды районнуң совхозтарынче чоруткан. Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелиниң үезинде чолаачылар ортузунга чорудар масса-политиктиг болгаш организакчы ажылдың тодаргай планын автобазаның партия организациязы чогаткаш, чолаачыларының хуралынга чугаалажып көрген, автоколонналарга агитаторларны быжыглаан. Тараа дээш демиселге салыышкының киирбишаан, хүн бүрүде нормазын 150 хуудан өрү күүседирин ол автоажыл-агый чериниң бүгү чолаачылары хүлээнген.

Чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге автомашиналарчы чамдык АТК-ларның четпес белеткээнин демдеглээр херек. Областың мурнакчы автоажыл-агый черлериниң бирээзи болур Кызылдың № 2 чүк АТК-зы (начальниги эш Круговой, партия организациязының секретары эш Лущаев) тараа сөөртүрүнге автомашиналарны белеткээр чугула ажылды четпес чоруткан. Ол ышкаш Хову-Аксының, Кызыл-Мажалыктың АТК-лары тараа сөөртүлгезинге автомашиналарны белеткеп дериирин саадаткан.

Тарааны кыска хуусада чидириг чок ажаап алырынга чугула рольду колхозтарның болгаш совхозтарның, машина-техника станцияларының чолаачылары ойнаар ужурлуг. Ындыг турбуже, Сүт-Хөлде «Бора-Тайга», Чаа-Хөлде «Бурунгаар» колхозтарның, «Элегес» совхозтуң, Бии-Хем СТС-тиң чамдык автомашиналарын тараа сөөртүрүнге эки белеткевээн болуп турар. Автомашиналарны тараа сөөртүрүнге хынамчалыг дерип белеткээри, чолаачылар болгаш септекчилер ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылды күштелдирери—дүжүттүң салым-чолун чедиишкиниг шиитпирлээринге онза ужур-дузалыг херек болуп турар.

Кызыл хоорайдан болгаш районнар төптеринден колхозтарга база совхозтарга тараа сөөртүр дээш барган чолаачыларның ажылдарынга, оларның дыштанылгазынга, аштаныр-чемненирингe таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузары чер-черниң партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларындан негеттинип турар. Чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге идепкейлиг киржири — чолаачыларның дайынчы сорулгазы. Тарааны чүдүрерин, дүжүрерин колхозтарга, совхозтарга болгаш белеткелдер пунктуларынга саат чокка организаттаар, тарааны чүдүрер, дүжүрер дежурныйларны хүндүс-даа, дүне-даа тургузар херек.

Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелиниң үезинде нормазын хүн бүрүде 200 хуу ажыр күүседир деп патриоттуг бедик хүлээлгени алган Кызылдың № 1 чүк АТК-зының чолаачызы эш Понамаревтиң болгаш Чадаана АТК-зының чолаачызы эш Филимоновтуң үлегерин областың бүгү чолаачыларының ортузунге нептередири эргежок чугула.

ОБЛАСТА КҮРҮНЕГЕ ТАРААА САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ЧЫЛ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕТТИНИП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1960 ч. август 20-де)

Районнар	күүсеткен хуузу
Чөөн-Хемчик	4,3
Таңды	2,8
Чаа-Хөл	1,5
Каа-Хем	0,7
Улуг-Хем	0,4
Бии-Хем	0,1
Ооң иштинде совхозтар:	
«Элегес»	9,1
«Кызыл партизан»	2,4
«Межегей»	0,9
«Тайылеге»	0,8

1959 чылдың август 20-де тараа садып алырының күрүне планы 5,0 хуу күүсеттинген турган болза ам үүгле 1,7 хуу болган. Бо ады үнген районнардан, совхозтардан өске черлерниң күрүнеге тараа киирген медээзи чок.

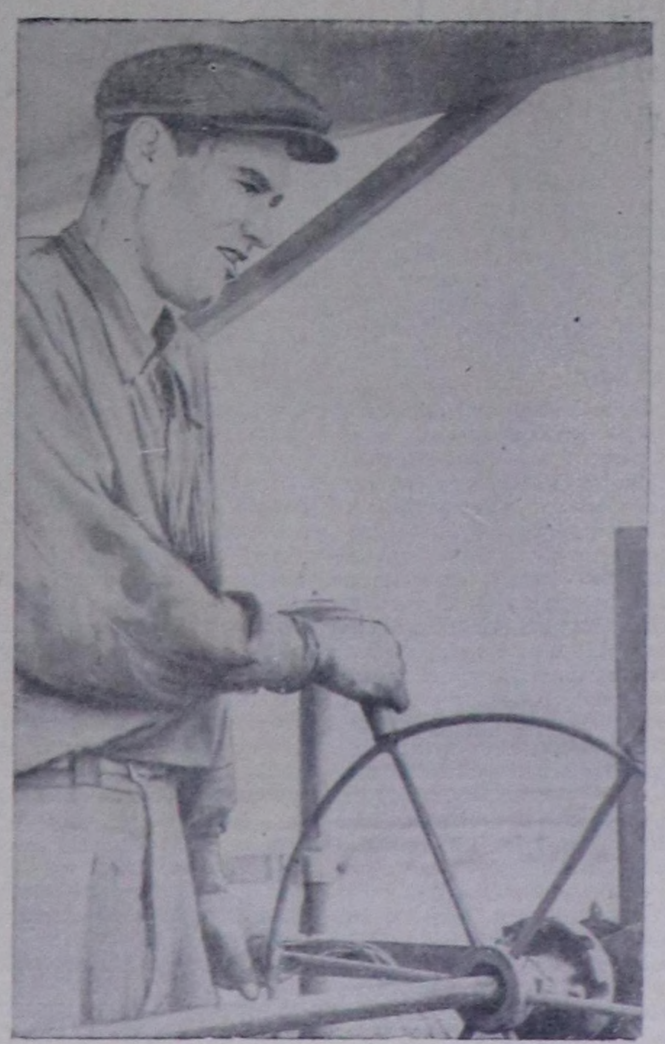

Чаа-Хөл районнуң колхозтарының тараа шөлдериниде бедик дүжүттү берип турар черлер база бар. Ылангыя «Найырал» колхозтуң Көжээлиг-Ховуда болгаш Шаңчыда кызыл-тазының гектар бүрүзү 13—14 центнер, «Бурунгаар» колхозтуң Шаңчыда сулазы бир газы-ла 17—18 центнер дүжүттү берип турар.

«Найырал» колхозтуң мурнакчы комбайнери Николай Синицын бо сезонда болдунуң «С-6» комбайны-биле 400 гектардан эвээш эвес черниң тараазын ажаап алырын хүлээнгеш, ажылдың хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, тарааны чидириг чокка ажаап ап турар.

Чурукта: Николай Синицынның комбайнны башкарып чоруп турары.

Фото В. Уколовтуу.

Совет эртемниң дээди шылгаралы

Совет шыныг байдалдың ачызында бистиң чуртувуста кайгамчыктыг ажыдыышкыннар, эртем угаанның шылгаралдары кылдыып турар. Моон бирээзи — космиктиг ийиги корабльди дириг амытаннар-биле кады салып үндүргени болур. Ол корабль бүгү-ле диптериниң кырын дургаар ужугуп, ол чурттарның улустарынга совет кижилерниң, совет эртемниң шылгаралдарының сылдызы, чыруткызы болуп, оларның магадаашкынын хайныктырып турар. Ук корабль бодунуң сорулгазын күүседип, ам дедир ээп келген. Ооң иштинге чораан амытаннары—ыттары баксыраваан, эки чаагайы-биле черге ээп келгени дыка-ла магаданчыг-дыр. Моон ап көөрге кижи Айдан эгелээш өске-даа өртемчейдерге чедип, оларны шинчилеп көөрүнүң аргазы ажыттынып турары бо-дур.

Совет эртемниң бо шылгаралының херечилери болуп турар совет кижилер, Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улустар-биле бир дөмей, боттарының чоргааралын, өөрүшкүзүн илередип турар. Ооң-биле кады угаанның бедик сайзыралын, күш-ажылдың ачылыг чаячылын ажыдып берген Совет чуртка, совет эртемдээннерге четтиргениниң сөзүн сөглеп, хей-аът кирип ажылдап турар.

Совет кижилериниң чоргаарал бүрүзү күш-ажылче сорук болуп турар. Космиктиг ийиги корабль совет кижилериниң сагыш-сеткилин хайныктырып, чаа-чаа тиилелгелерже кыйгырып турар.

О. САГАН-ООЛ,
чогаалчы.

Чайыннанчак чедиишкин

Черниң спутнигинин (элеринчизиниң) оруу-биле салып үндүрген космиктиг ийиги совет корабльдин Черже чедиишкинниг ээп келгени, ооң түүнелинде моон соңгаар космиктиг делгемге кижиниң тавында чоруп болурунуң аргазының илереп турары бистерге—бүгү совет кижилерге кызыгаар чок улуг өөрүшкүнү болдурул турар.

Мен бодум, спортчу кижи болганымда—ийиги совет корабль-спутниктиң ужарының бедиин-даа, ооң аар деңзилиин-даа, дүжүлге кылып чоруур дириг амытаннарын-даа онза сонуургаан мен. Стрелка болгаш Белка деп шолаларлыг ыттар Октаргай делгемин өөренип көөрүнүн, моон соңгаар кижиниң шак ындыг ужудуушкунун чедиишкиниг чорудуп болурунуң чаагай түүнелдерин чедирип келгеннер.

Делегейде тергиин түүнелди чедип ап турар совет эртемге, ооң тургузукчулары болгаш чогаадыкчылары эртемденнерге, техниктерге, ажылчыннарга онза улуг өөрүшкүвүстү илередип тур бис.

Америк империалистер делегейде тергиин бис деп санаттынып келгеннер, а чогум ам кым тергиидеп турарын бүзүреп көрүүнер.

В. МЕРЗЛЯКОВ,
спортчу.

КУКУРУЗАНЫҢ ҮНҮЖҮ БАГАЙ ЭВЕС

«Совет Тыва» колхоз бо чылын 280 гектар кукурузаны тараан. Ооң үнүжү багай эвес, эрткен неделяга чедир кукурузаның бедип үнгени барык-ла 1,5 метр чедип турар. Ооң чайгы ажаалгазы багай эвес чоруттунган.

Артель эрткен чылын 2500 тонна кукуруза силозун салган. Ынчангаш инектериң сүтүзү немешкен. Бир эвес эрткен чылдың июльда сүт-бараан фермазы ниитизи-биле хүнде 600 кг сүттү саап ап турган болза, а бо чылдың ол-ла үезинде 800 кг сүттү саган. Эрткен кыжын ферманың хүнде ниити сүт саалдазы 420 кг-дан кудулаваан келген, үүге дээрге, ферма ажылдакчылары саар инектерни үргүлчү силос-биле чемгерип турган. Ооң мурнунда чылдарның кыжынында сүт саалдазы эвээш турганы билдингир.

Кукурузачылар бо чылын эң эки черни шилээш, ону чемишчидилгеиле хандырган, чогуур хуусада сорттуг үрезин-биле тараан. Мурнуку чылдарда кукуруза тарыырынга болгаш ооң чайгы ажаалдазын чорударынга, бок үнүштерин аштаарынга 40—50 кижи ажылдап турган болгай. Ам 280 гектар кукурузаны үүгле 4 кижилиг 2 агрегат ажаап эстүрген, моон ужуру үүдел дизе, колхоз техника-биле эки чепсегленгениде болгаш элээн мергежилдиг механизатор кадрларлыг апарганында.

Трактурист Б. Шыргай-оол кажан одуруглар аразын ажылдап кылган болгаш хөрүүнү үлдүреткен соонда, комсомолчу аныяктар онзашкан участогунуң бок үнүштерин ийи катап аштап арыглаан турган. Чазын кукуруза тарыырының дөрбелчиннери шын кылдынган. Бо бүгү хемчегдер алдынып келгени-биле кукурузаның үнүжү эки болган дээрзин хөөрем чокка чугаалап болур.

Агрономнарның болгаш өске-даа эштериң баш улур тодаралын көргениниң аргазы, кукурузачылар бир саар инекке онзаштыр 15 тонна кукуруза силозун белеткээр ийикпе, азы гектар бүрүзүнден кукурузаның хөй центнер ногаан массазын алыр дугайында социалистиг хүлээлге күүсеттинер, а харын-даа ажыр күүсеттинин болур аргалыг.

Колхозчулар силос онгарларын, чартык башняны аштап арыглаан. Олар эрткен чылын кукурузаның 100 тонна ногаан массазын чер кырынга силостаан, ооң түүнели эки болган, бо чылын 300 тоннаны чер кырынга силостаар планныг. Кукурузаның кезилдези болгаш силостаашкыны эгелээринин кыырында.

С. ДОНЗУМ,
Каа-Хем район.

СЭКП обкомунуң бюрозунда болгаш облкүүскомда

Мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле шилчиир Кызыл тукту тыпсыр дугайында

Областың колхозтарында малдың бөдүүн чемнерин болгаш силосту белеткээр талазы-биле социалистиг чарыштың түүнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозунга болгаш облкүүскомга август 18-те чугаалажып көргеш, Тожу районнуң колхозтары дээре көргүзүглерни чедип ап, бөдүүн чемнер белеткээриниң планын 35,1 хуу, силос салыышкынының планын 89,1 хуу күүсеткен деп демдеглээн. Каа-Хем районнуң колхозтары бөдүүн чемнер белеткээриниң планын 27,6 хуу, силосту 13,5 хуу күүседип турары база багай эвес.

Оон-биле чергелештир мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле ажыл области ниитизи-биле кончуг багай чоруп турар деп СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском демдеглээн. 1959 чылдың бо үезинде бөдүүн чемнер белеткели 48,7 хуу турган болза, ам үүгле 13,7 хуу, силос салыышкыны 29,4 хуу турган болза ам 6,9 хуу болган.

Сиген белеткелиниң планын Бай-Тайга район үүгле 3 хуу, Сүт-Хөл—7,1 хуу, Барыын-Хемчик—8,4 хуу, Тес-Хем—9,8 хуу күүседип, шыдажыр аргажок байдалда турарлар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң донтаатканы болза:

Бөдүүн чемнерни болгаш силосту белеткээр талазы-биле социалистиг чарышка эки көргүзүглери дээш Тожу районга (СЭКП райкомунуң секретары эш **Тембрек**, райкүүском даргазы эш **Сенди**) шилчиир Кызыл тукту тывыскан.

Мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле бригадаларның, звеноларның болгаш тус-тус ажылдакчыларның ортузунга социалистиг чарышты калбартырын, ажылдың түүнелдерин үргүлчү үндүргеш, область болгаш хана солуннарынга, радиога чырыдып турарын областың көдээ ажыл-агый эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга даасқан. Бүгү колхозтарда болгаш совхозтарда бар техниканы ажылдадып киргеш, ону бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын организастаар, комплексилиг механизастаттынган звеноларны тургузар, оларны дуржулгалыг механизатор кадрлар-биле, саван салыкчылары болгаш өске-даа техника-биле четчелеп хандырар, хол кадыыры-биле сиген кезеринче болгаш чер кырынга силос салырынче онаа кичээнгейни салыр. Тарымал сигеннерден болгаш кукурузадан бөдүүн, шыктыг чемнерни массалыг белеткээрин организастаар.

„Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң“ бирги тому

СЭКП ТК-ның шиитпири өзугаар боттандырар алды томнарның эгезин ажыткан, «Совет Эвилелиниң 1941—1945 чылларда Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң» бирги тому парлаттынып үнген, чагыкчыларга ону чорудуп берип турар. Том болза «Империалистиг күрүнелерден дайынны белеткээнинің болгаш өскүткенинің» айтырыынга тураскааттынган. Томнуң киирилдезинде Ада-чурттуң Улуг дайынының болгаш делегейниң ийиги дайынының характеристиказы бердинген, тайбың-ның салым-чолунга Совет Эвилелиниң тиилелгезиниң төөгүлүг ужурдузазы көргүстүнген, дайын мурнундагы чылдарның болгаш делегейниң ийиги дайынының бирги үе-чадазының политика, экономика, шериг болгаш дипломатия талазы-биле төөгүзүнүң болуушкуннары томда тодаргай чырыттынган.

Том үш эгелериг: «Делегейниң ийиги дайынының бүдүүзүнде ССРЭ болгаш капиталистиг делегей», «Делегейниң ийиги дайынының бирги үе-чадазында ССРЭ болгаш капиталистиг делегей», «ССРЭ-же фашистиг Германияның халдаашкынының белеткели. Совет Эвилелиниң камгалалының байдалы». Эге бүрүзү бөлүктерге хуваттынган.

Материалдарны бижип чогаадырынга тускай эртемниглерниң улуг белүү — төөгүчүлер, экономистер, партияның, күрүненің, шеригниң болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары киришкеннер. Томда Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының архивтериндан алдынган документилер, ССРЭ-ге-даа, дамтыкыга-даа парлаттынган хөй санныг литература, хөй-хөй чуруктар болгаш карталар калбаа-биле ажыглаттынган, эң чугула үелерникижилер аттарын, географтыг аттарны айыткан дамзыны киирген.

Москваның, Ленинградтың, Украинаның, Белоруссияның болгаш өске-даа эвилелдешкен республикаларның туристери—бүдүрүлгечилер, улус демократиязының чурттарының, Каттышкан Араб Республиканың, Суданның, Индонезияның, Вьетнамның Москва хоорайда өөренип турар студентилери олуруп алгаш Совет Эвилелин кезип, аян-чорук кылып чоруур туристи поездизи Тбилисиде чеде берген.

Грузияның найысылалынга чеде бергеш, туристер ол хоорайның солун черлери-биле парктары-биле, бүдүрүлгелери-биле танышканнар.

Чурукта: Тбилисиниң эрги черлери-биле туристерниң таныжып турары.

Фото **И. Давиташвилинии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Планны дүрген күүседир

Көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазы-биле Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозу эрткен чылда алаан чедишкиннерлиг болган. Артель чеди чылдың ийиги чылының бирги чартыында күрүне мурнунга планныг онаалдаларын чедишкиниг күүсеткен.

Колхозчулар ол чедишкиннерин быжыглавышаан, мал чемнери белеткээриниң ажылын күжениишкиниг чорудуп келген. Колхоз бо чылын 12 муң 900 тонна сигенни белеткээр планныг болгаш 100 гектар кукурузаның ногаан массазын силостаан турар. Көдээ ажыл-агый артели чоокку үеге чедир 6000 тонна сигенни Ак-Чыраа, Сарыг-Хөл деп черлерде белеткээн. Силос салыышкынының планы 40 хуу күүсеттинген. Тракторнуң сиген кезер машиназы-биле М. Кара-оол, Ө. Доктугу, Маскыр-оол кижи бүрүзү хүнде сиген кезер нормазын үргүлчү 180—200 хуу, аът машиналары-биле Марк-оол, Кара-оол сиген кезер нормазын хүннүң-не 150—170 хуу күүседиц келген. Дамбаа, Эрецгей олар хүнде 20 центнер сигенни бөлер тургаш, 40 центнер чедир бөлдүрүп турар.

Мал чемнери белеткеп турар колхозчуларның аъш-чем хандырылгазы эки. Хову турлаанда культурамассалыг оюн херекселдери: мандолина, гитара, допшулуур, шыдыраа, хол бөмбүү болгаш оон-даа өске чүүлдер бар. Колхозчулар хостуг шактарында ол херекселдерни ажыглап ойнап, дыштанып турар. Районнуң культура бажыныың кино механиги эш Чимит-Дамба сигенчилерге 3 катап, аңгы-аңгы чаа киноларны көргүскен. Лекциялар, беседалар, концерттер болуп тургулаан. Агитаторлар агитхуудустарны доктаамал үздүрүп, аңаа чедишкиннерни болгаш четпестерни чырыдып келген. Бо колхоз мал чемнери белеткээр планын чоокку үеде күүседип шыдаар дээрзинге бүзүредиг.

Н. ТАМДЫН.

Областа мал чемнериниң белеткелиниң медээлери

(1960 ч. август 20-де, хуу-биле)

Районнарның колхозтары	Сигеш	Силос	Бөдүүн чемнер
Тожу	55,8	102,0	—
Өвүр	40,0	3,9	—
Каа-Хем	39,5	26,2	2,1
Чөөн-Хемчик	25,9	5,0	6,6
Эрзин	23,1	50,3	57,7
Улуг-Хем	19,2	6,3	—
Чаа-Хөл	17,4	5,6	6,8
Бии-Хем	16,6	14,3	2,5
Сүт-Хөл	16,3	15,2	3,5
Тес-Хем	15,2	8,7	1,2
Барыын-Хемчик	13,2	7,0	3,1
Таңды	12,2	19,4	—
Бай-Тайга	4,7	—	30,8
Совхозтар:			
«Элегес»	62,2	5,9	—
«Кызыл партизан»	41,2	11,2	—
«Өөк»	34,8	3,6	2,9
«Барлык»	34,8	—	—
«Межегей»	29,5	11,9	—
«Тиилелге»	26,7	2,0	—
«УТКА 25 чылы»	20,4	4,5	—

Август 20-де сиген белеткели областа 22,8 хуу, ооң иштинде колхозтарда 21,9 хуу, совхозтарда 33,8 хуу, силос салыышкыны областа 12,4 хуу, ооң иштинде колхозтарда 14,8 хуу, совхозтарда үүгле 5,9 хуу болган. Эрткен чылдың бо үезинде областа сиген белеткелиниң планы 67,7 хуу, силостуң — 48,5 хуу четкен турганын маңаа айытса чогуур.

Каа-Хем районнуң «Ленинчи өрүк» колхозунуң мурнакчы саанчызы Надежда Петровна Нелюбова бо чылын бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1450 литр сүттү саар деп социалистиг хүлээлгени алгаш, чылдың бирги чартыында инек бүрүзүнден 800 литр сүттү сагган. Ам чылдың ийиги чартыында хүлээлгезин бүрүн күүседир дээш саанчы кызымаккай ажылдап турар.

Фото **В. Лутковтуу.**

Ажыктыг чаартылга

Мооң мурнунда көдээниң электрижиттинмээн суурларынга радио пленказынга үн бижидерде, «Л-3» деп маркалыг, аар деңзилиг моторну автомашинага сөөртүп алгаш ажыглап турган. Ол чорук ырак районнарда колхозтарның, совхозтарның хову, тудуг бригадаларынга, мал фермаларынга радио пленказынга үн бижидип организастаар ажылга таарымча чок болуру билдингир.

Облкүүскомнуң чанында радио дамчыдылга редакциязының техниктиг ажылдакчызы эш А. Коңгар ол «Л-3» деп моторнуң чамдык кезектерин солаваш, үн бижидер аппаратты автомашинаның моторун дамчыштыр ажылдап болур кылдыр чаартқан. Ол чаартылга аар деңзилиг тускай моторну машинага сөөртүп чорбайын пленкага үн бижидип болур арганы берген. Оон-биле чергелештир аңгы моторга чарыгдаттынып турган кывар-чаар материалдарның камналгазы чедип алдынган.

Эш А. Коңгарның чаартыкчы чугула саналын ам ажыглап эгелээн болгаш ол санал боттуг үре-түүнелин берген.

О. ЛАМА.

Биске бижип турары

Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг ортумак школазының чаа өөредилге чылынга белеткели чедишкиниг доозулган.

Школа болгаш интернаттың септелгези өөредилге чылы доостуру билек-ле эгелээн. Септекчилер үш звено кылдыр үстүп алгаш, ажылдаанар. Школа-интернаттың септелгезинде кылыр ажылдар бо чылын хөй турза-даа, августуң ортан үезинде бүгү-ле септелгени эки шынарлыг дооскан. Чаа электростанциязын болгаш ажыл-агый складын школага немей туткан. Септелгеге школаның башкылары болгаш ажылчыннары база үстүү класстарның өөреникчилери, Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери идепкейлиг киришкен.

Чаа өөредилге чылында одаарынга 200 тонна хөмүр дашты, 1200 кубометр ыяшты школа чанында сөөртүп, белеткеп алган.

С. СОТНАМ.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң кукуруза бригадазының колхозчу аныяктары болгаш ында ажылдап турар школачылар Кызыл-Тайга суурнуң чоогунда мал чеми белеткеп турар колхозчуларга солун концертти көргүскеннер. Сиген ажаап алыышкынының дугайында кожамыктарны бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери ботчары чогаатқаш, ырлашкан. Бөлүк уруглар «Гопак», «Чечек», «Дүк салыр» деп танцыларны күүсеткени дыка солун болган.

Д. ЭДЕР-ООЛ.

* * *

Черби суурда көдээ клубтуң киномеханиги Норжуңмаа Анай-оол маңаа ажылдаа-ла бир чыл чедип турар. Ол ам Бии-Хем районунда эки ажылдыг киномеханиктериниң бирээзи апарган. Анай-оол чонга кино көргүзерин дыка эжиктеп. Кино үнериниң бетии чартыында оон доңчу утказын көрүкчүлерге тайылбырлап берип турар. Ол — хөй-ниитичи, клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң идепкейлиг киржикчизи. Бо чайын клуб септелгезинге база идепкейлиг киришкен.

Норжуңмаа Анай-оол кино көргүзериниң ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип турар.

М. МАРТ.

Ниитиниң бүдүрүлгезинге хөрээженнерниң киржилгези

СҮТ САЛДАЗЫН КӨВҮДЕДИР ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң саанчылары чеди айлар дургузунда ниитизи-биле 147 тонна-зы инек бүрүзүнден-не ортумаа-биле 917 кг сүттү сагганнар. Арыг-Бажы ферманың саанчылары электрилиг саалдаже шилчээш, кушажылдың байдалын чиигедирин, оон-биле кады инек бүрүзүнден-не 1004, а Кызыл-Хавак фермазы—930 кг сүттү саап алган.

Саанчылар ортузунга калбарган социалистиг чарыш ажыл-ишке бедик көргүзүглерни хаадырып турар. Дыка хөй эштер боттарының хүлээлгезин күүседип, сүт саалдазының хемчээлин улуу-биле бедидип келгеннер. Чижээ, О. Шаңмак үстүнде хуусаада инектен-не 1305, Севилбаа—1298, Хураганчык — 1219, Ф. Күжүгет—1026 кг сүттү саап алгылаан.

Бо чылын инек бүрүзүнден-не 2000—2500 кг сүт саар хүлээлгезин доодур болгаш ажыр күүседиринге ол колхозтуң саанчылары бүрүн шиитпирлиглер.

М. Калдың.

* * *

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ АЖЫЛЫ ЭКИ

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы эш Белек колхозчу хөрээженнериниң ажыл-амыдыралының байдалын сонуургап, ажылдавайн турарларны колхоз бүдүрүлгезинге киириштирер хемчеглерни ап келген.

Колхоз төвүнде 30 орунныг уруглар яслизи ажылдап турар. Сөөлгү үеде чамдык оруннар хозай бөөрге эш Белек аңаа уругларны тургускаш, иелерни сиген кезилдезинге киириштирер хемчеглерни алган.

Хөрээженнер чөвүлели суурнуң чаагайжыдылгазынга, колхозчуларның огородун өстүрериниг улуу-биле дузалап келген. Колхозчу бажыңнар бүрүзүнүң чанында картофельди болгаш өске-даа ногаалларны хөрээженнер өстүрүп, чемге калбаа-биле ажыглай берген.

Бажыңнар иштинде тарымал чечектер көвүдээн, оруннар артында угулзалап даараан шевер холдарның кылыгларын аскылаан, янзы-бүрү аргылга бөлгүмүнүң киржикчилериниң ажылын көрүп болур.

Амгы үеде чөвүлелдиң кежигүннери мал чемнери белеткээр, дүжүт ажаап алыр ажылларда колхозчу хөрээженнерни калбаа-биле организастап турар.

Д. МОМБУЖАЙ.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраалы

Тудугнуң материал-техниктиг баазазын дүрген тургузар чугула сорулганы СЭКП ТК-ның июль Пленуму түүгү материалдарын белеткээр бүдүрүлгелериниң, ында партия организацияларының мурнунга салган. Тудугнуң материал-техниктиг баазазы чокка чаа үлетпүр черлерин, чурттарга бажыңнарын, культура-амыдыралдың тудугларын чогуур хуусаазында ажыглалга киирери саадаар дээрзин партия Төв Комитединиң июль Пленуму онзалап айытқан.

Тудугнуң материалдарын бүдүрерин көвүдедир, тудугнуң материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң айтыышкынын күүсетпишаан, бистиң областың үлетпүр бүдүрүлге, тудуг черлери чамдык хемчеглерни боттандырган. Тудугнуң материал-техниктиг баштайгы баазазын «Тыва кобальт» комбинаттың тудуунда тургускан. Тудугну индустриалдыг арга-биле чорударынга эргежок чугула материалдар болур блоктарны болгаш демир-бетон кылыгларны бүдүрүп белеткээр бетон-эзилдириглериниң механизастаттынган заводун, ыяш участогун болгаш чазанылга цехтиг механизастаттынган ыяш заводун ажыглалга киирген. Тудугнуң материал-техниктиг баазазын калбарткан чорук бо чылдың ийиги кварталында тудуг ажылдарының планын 112 хуу күүседир, бот-үнезин 2,3 хуу чиигедир арганы «Тыва кобальт» комбинаттың тудугжуларынга берген.

«Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелиниң материал-техниктиг баазазын калбартыр талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Оон түүнелинде ол септелге-тудуг эргелели бо чылдың ийиги кварталында ниити планын 102 хуу күүсеткен. Туйбу бүдүрерин Кызылдың туйбу заводу, Туранның, Чадааанның, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинаттары сөөлгү үеде көвүдеткен. Ынчангаш, бо чылдың баштайгы чартыында Тываның бүдүрүлгелери 5 миллион ажыг кезек туйбуну белеткеп бүдүргеннер. Кызылдың ыяш заводу болгаш районнарның үлетпүр комбинаттары бо чылдың чеди айларында дилиг материалдарны белеткээр планын чедишкиниг күүсетпишаан, чаа тудугларга барык 40 муң кубометр дилиг материалдарын берген.

Чаа тудугларны материалдар-биле хандырар чугула херекте бар четпестерни демдеглээри чугула. Тудуг материалдарының үзүктелип турарының түүнелинде областа чамдык тудугларның ажыглалга кирер хуусаазы узап, графиги үстүп келген. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунуң материал-техниктиг баазазын тургузар сорулга бо чылдың чеди айларында күүсеттинмээн, а «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелелиниң дузалаар ажыл-агый бүдүрүлгелери материалдар белеткээр планын узап келген. 1960 чылдың чеди айларында туйбу бүдүрер планын «Тыва даг-дүгү» комбинаттың дузалаар ажыл-агый чери үүгле 40 хуу күүсеткен турда комбинаттың начальниги эш Серов туйбу бүдүрерин, чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээрин көвүдеринче угланган тодаргай хемчеглерни албаан.

Тулугну дүрген, шынарлыг болгаш камналгалыг чорударынга эргежок чугула материал бодур демир-бетон конструкциялар бүдүрер заводтуң тудуун «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелели (начальниги эш Нестеренский) эң оожум чорудуп турар. Ол заводтуң тудуунга чарыгдаары-биле көрдүнген акша-хөреңгилериниң үүгле 62,1 хуузун ажыглаан. Ол заводтуң ажыглалга киирген цеги демир-бетон конструкцияларны чеди айлар дургузунда бүдүрер планын үүгле 93 хуу күүсеткен, а бүдүрүп турар продукциязының шынары чавыс болуп артпышаан. Бай-Хаактың болгаш Тожунуң райүлетпүр комбинаттарында туйбу бүдүрер цехтер тудугга болгаш септелгеге чугула материал болур туйбуну бүдүрерин сөөлгү үеде эвээжеткен.

Тес-Хем районга туйбу заводун тудар айтырыг дыка саадаан, а Шуурмахтың райүлетпүр комбинады туйбу бүдүрер планын күүсетпээн. Оон түүнелинде чурттарга бажыңнарын ажыглалга киирер, эргижирээн бажыңнарны болгаш школаларның, интернаттарның суугуларын септээр ажыл саадап турар. Кызылдың туйбу заводун кышкы үеде база ажылдаар кылдыр чаартыр сорулганы ол заводтуң директору эш Петенев чугулаап көрбейн келген, а заводту чаартыр ажыл сөөлгү үеде барык ара соксаан. Чурт иштиниң тудуг материалдарын бүдүрерин көвүдедир, ол материалдарны белеткээр бүдүрүлге черлерин тудар айтырыгны областың чурт үлетпүрүнүң эргелели амга чедир өзулуг холга албаан. Ол ышкаш тудуг материалдарын бүдүрерин, белеткээрин көвүдедир айтырыгны чамдык райкүүскомнарның четпес шиитпирлеп турарын демдеглээр херек.

Тудуг материалдарын арбыдадыр бүдүрер, ук материалдарның шынарын бедидер талазы-биле улуг сорулгалар бистиң мурнувуста турып турар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунуң материал-техниктиг баазазын эң чокка үеде тургузарда демир-бетон конструкциялар бүдүрер заводтуң тудуун дүрген доозары, чурт иштиниң материалдарын белеткээр цехтернин, мастерскяларның ажылын шиитпирлиг экижидери ол комбинаттың коллективинден, бүгү тудугжуларындан негеттинип турар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүдүрүлге тудугларын чедишкиниг чорудар төлээде, хамыктың мурнунда, тудугнуң материал-техниктиг баазазын тургузары, ону улам-на калбартыры эргежок чугула.

Кызылдың туйбу заводун кышкы үеде база ажылдап болур кылдыр чаартыр чорук туйбу бүдүрерин 1,5 катап көвүдедир арганы бээр. Ынчангаш, ол заводту чаартырын дүрген доозарынче угланган хемчеглерни чурт үлетпүрүнүң область эргелелиниң талазындан ап чорудар ужурлуг. Ол ышкаш районнарның үлетпүр комбинаттарының туйбу цехтерин алгыдар, аңаа чаңгыс эвес, а ийи эвлчеглерни тургузар, туйбунуң шынарын экижидер талазы-биле боттуг хемчеглерни алыр херек. Областың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планын өзугаар 1965 чылда 32 миллион кезек туйбуну бүдүрер сорулгалыг бис. Ынчангаш, Чалана болгаш Туран хоорайларга туйбу заводтарын тудар дугайында айтырыгны областың үлетпүр эргелели база план комиссиязы чоокку үеде шиитпирлээр ужурлуг.

Тудугга эргежок чугула болгаш чиик өртектиг, бедик шынарлыг элезин база гранит даш бистиң областың левискээринде хөй. Ындыг болза-даа тудугга хереглээр дашты амгы үеде хол-биле, эң чавыс бүдүрүкчүлүг белеткеп турарын демдеглээр херек. Моон соңгаар дашты тудугга хөйну ажыглаар төлээде, даш белеткээр ажылды бирги эзлчегде Кызыл хоорайга, Кызыл-Мажалык суурнуң чоогунга механизастаар сорулга турып турар.

Тудугга чыып эптээр бетонну, блоктарны, панельди бүдүрер завод-ту «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелелиниң чанында тудар дугайында айтырыгны чоокку үеде шиитпирлээри чогумчалыг болур ийик. Тудуг материалдарын бүдүрерин калбаа-биле организастаар дугайында СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң айтыышкынын амыдыралга боттандырар дээш чурт иштиниң курлавырларын бүрүн, боттуг ажыглаары эргежок чугула.

Н. КОССОВ,
облкүүскомнуң даргазының ораакчызы.

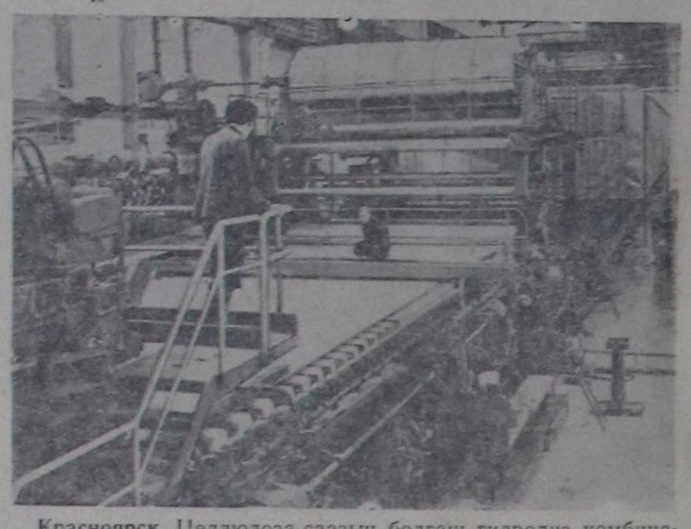

Красноярск. Целлюлоза-саазын болгаш гидролиз комбинадында солун саазынын белеткеп кылыр машинаны тургускан. Оон шенелделиг хевирлерин хынаан. Чоокку хүннерде ол нарын механизмни кылып белеткээри доостур болгаш чоокку үеде ук саазын фабриказындан Сибирьге кылган солун саазының баштайгы дүрүглери үнүп эгелээр.

Ол чаа саазын бүдүрүлгезинде чурттуң чамдык саазын бүдүрүлгелериниң келгилээн бедик мергежилдиг тускай эртемниглер ажылдап турар. Сибиржилерге ол чаа дериглерни шиңгээдип алырынга олар дузалап турарлар.

Чурукта: саазын кылыр чаа машина.

Фото **Ю. Барминнии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Редакцияга чагаалар

Сайгылгаан чок суур

Барыын-Хемчик районда «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң төвү Дөң-Терезин суур тургустунганындан бээр 10 ажыг чылдар эрткен. Бо чылларда суурга улуг өскерлиишкиннер болгулаан. Суур хүн келген тудум-на чаартынып турар.

Ынчалаа-даа, суурну амдыгаа чедир электрижитпээни кончуг хомудончыг. 1959 чылда колхоз «ДТ-54» маркалыг дизель моторну артык херекселдери-биле кады садып алган.

— Ам-на бистиң бажыңнарывыска ильичиниң лампочкалары чырыыр-дыр —деп колхозчулар ынчан өөрүп чугаалажып турганнар.

Ындыг болза-даа олар элекке өөрүп турган болганнар.

Колхоз баштаар чери суурну сайгылгаан-биле чыыларынче чогуур кичээнгей салбаан. Чаа дизель моторну бажың иштинче киир сөөрткеш кааптан, ол амга чедир ында турбушаан, а суурда электри четкизи чедир кылдынмайн ара соксаттынган. Сөөлгү үеде моторнуң чамдык кезектерин улус оорлап апарганы илерээн.

Колхоз баштаар чери суурну электрижидериниң айтырын дүрген шиитпирлеп, чогуур хемчеглерни алырын колхозчулар негеп турар.

К. КУУЛАР.

Масса-политиктиг ажыл чорбастаан

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Кара-Хаак участогунуң ажыл-ишчилери чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле онаалгаларны доллур болгаш ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Ол соруулганың чедиишкиниг күүсеттинеринге масса-политиктиг ажыл улуг идигни бээр деп түве билдингир.

Ындыг турбуже мында, ылангыя суур төвүүден ырак Кара-Хемде сүтбаран фермазының ажылдакчыларының ортузунга масса-политиктиг ажыл шуут чорбастаан. Ферма ажылдакчыларына болгаш ырак одарларда хойжуларга лекция, беседа, солун номчулгазы чоруттунмайн турар. Агитаторларның барааны-даа көзүлбес, үнү-даа дыңналбас болган. Көскү агитацияның чедингир бөдүүн хевирлери безин ажыглаттынмайн турар.

Партия эге организациязының секретары эш Сандыкчап, участок эргелекчизи эш Кунаев малчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер, социалистиг чарыштыг түннелдерин өй-шаанда үндүрер, ооң тиилекчилерин илередип, мактап шаңнаар, мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле кандыг-даа хемчеглерни албайн турар.

М. МААДЫ.

Улусчу дружина чүге ажылдавастааныл?

Таңды районнуң Владимировка суурунга улусчу дружина тургустунганындан бээр чыл ажып турар. Ооң командиринге ынчаарда эш Поповту соңгаан. Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар эки-туранып улусчу дружинаны бо аразында кандыг-даа ажыл чоруттаан.

Владимировкада улусчу дружина чүге ажылдавастааныл? «Совет Россия» комхозта арагалаар, прогулдаар, оорлаар, самчыгдаар, корум-чурум үрээр чоруктар чогу ол бе? Эргиниң шак ындыг артынчылары ында амдаа бар. Маңаа чамдык чижектерни көргүзүп болур.

Бөлүглежип арагалаар чорук суурга бо-ла болгулай бээр. Ооң уламындан ажылга үнместээр, чогуш-содаа кылыр чоруктар эгелээр. Колхозчу Хуурак бо чайын бодунуң кадайы Анайны болгаш эштер Негей биле Васильди дорамчылап эттээн. Ол ышкаш Оюн Бадыраа өртү арагалап алгаш, тракторист Кызыл-оолду сүрүп турган, ону бижек-биле аар балыглаан.

Чоннуң амыр-дыжынга шаптыктыг, харын совет хоойлу-дүрүмге каржы шак ындыг үүлгедиглериниң үезинде дружиначылар шуут көзүлбейн турар. Мооң кол чылдагааны удуртулганың кошкаанда. Улусчу дружинаның командири харыысалга чоктанып, чоннуң идегелин боттандырбайн турда, колхозта парторганизация секретары эш Шмаков кандыг-даа хемчег албайн, ооң хажыызында билбээчиннеп олурары канчап-даа таарышпас.

Владимировка суурда оорлаар чоруктар база бар. Чижээ, бо чылдың июль ортан үезинде, «Совет Россия» колхозтуң төп сүт-бараан фермазындан бир инекти өлүргеш, ооң кежин безин сөйбайн олар үлежи берген болган. Ол ышкаш хову бригадазындан ийи аттты база оор алган.

Ындыг чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас. Улус дружиназының ажылын амгы негелдениң денелинче көдүрери күзенчиг. Ол талазы-биле удуртулганы ында партия, совет органнар дыңзыдары негеттинип турар.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Маңаа байырлаар бис

Ажылчыннарның культурлуг дыштанылгазын долузу-биле хандырар соруулга-биле Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң дирекция чери культура бажыңы тударын эткен чылын бүдүрүлге планынга киргеш, ук тудугнуң белеткелин чорудар тускай бригаданы тургускан. Бригаданың бригадириниге дуржулгалыг бызаңчы Иван Саткону томуйлаан.

Эш Сатко бир дугаар эзлчегде тудуг материалдарын бүрүн белеткеп алыр соруулганы салгаш, бригаданың кежигүннерин эки организастап, 1959 чылдың чайында кол-кол материалдарны бүрүн белеткеп, тудуг кылыр черге дүжүрүп алган.

Төлевилел, смета кылдынган, бригада ук тудугну 1959 чылдың октябрьда тудуп эгелээн. Ажылчыннар болгаш тыртар күш четчир, тудуг шапкын чоруп турган. Тудугнуң дөжээн салгаш, беш-алды курну салыпканда, кыштың чыккылама соогу эгелээн.

— Соок дыңзыг-даа болза, бистиң бригадавыс организастыг, шудургу ажылдаш, бо улуг тудугнуң хандазын мартка чедир салып үндүрүпкен, ооң соонда дээвирин база шалаларын салып, крышазын кылып шуудай берген бис—деп, бызаңчылар чугаалап турарлар.

Бо чаа тудуп турар Культура бажыңының иштики байдалын допчулап көрээлиңер. Көргүзүг залы 450 олуттуг, чаңгыс үгда чүс хире күш-культуржулар спорт кылып болур спорт залдыг, хурал, оюн, концерт болганда часпар аразында дыштанып, танцылаар улуг залдыг болур. Бирги каңдында ооң аңы директор ажылдаар чер, касса болгаш хеп уштур өрээлдер, буфет база бар болур. Ийиги каңдынга мындыг черлер турар: библиотека, номчулга өрээли, биллиард залы, стол оюннары кылыр болгаш дыштаныр үш өрээл турар. Бо Культура бажыңы кино-чурукту доктаамал үндүрериге таарыштыр кылдынган болур.

Культура бажыңының тудуун дүрген доозуп, ажыглаалга киирер дээш ажылчыннар социалистиг чарыштыг ажылдап турарлар. Амгы үеде кол ажыл штукатура кылыры, спорт болгаш танцы залдарының шалаларын салыры болуп турар. Бирги каңдының тудуу дооступ турар болгаш соңгаларын, хаалгаларын кылып турар. Е. Солдатовага баштаткан 12 бызаңчылар хүн нормазын ырак ажыр күүседип турарлар. Ажылчыннарның ажылдап турарын, ажылының темпизин көөрге культура одааның бо тудуу дүрген дооступ, ажыглалга киреринге чугаажок.

Культура бажыңының иштики дериг-херекселдерин Кызылдың ыяштан эт-херекселдер кылыр фабриказында кыдырып турар болгаш одалгазын бус-биле, ижидер кылдыр кылыр.

— Силерниң бо кылып турар улуг-чаагай тудуунар кажан дооступ, ажыглалга кирерил?—деп айтырыгга:

— Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнуң байырлалының уткулга хуралын маңаа кылып, байырлап эрттирер бис—деп, ажылчыннар бир үн-биле харыылаарлар болду.

Ынчангаш совхозтуң ажылчын, албан-хаакчыларының культурлуг дыштанылгазынга, хөглээшкининге таарышкан Культура бажыңы айыттынган хуусаазында туттунган турары чигзиниг чок.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Колхозчу малчыннарда

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң мурнакчы хойжулары чеди чыл планының ийиги чылының бирги чартыында биче эвес чедиишкиннерлиг болган. Чижээ, хойжу Х. Эренчин 288 хойдан 308 хураганны алган. Ирт кадарчызы Комбу ирт бүрүзүнден 3,3 кг, хойжулар Чымба, Устун төрүүр хой бүрүзүнден 2—2 кг дүктү алган.

Х. Дойнун.

* * *

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң 10 чыл дургузунда хой малдап келген дуржулгалыг хойжузу Дембирел, ооң кадайы Серецмаа олар бо чылын база улуг чедиишкинниг. Ол өг-бүле 680 баш хойну малдап, ооң иштинден төрээн 220 хойнуң хураганын бүрүн камгалап алган. Бо чылын хой бүрүзүнден 2,5 кг дүк алыр дээн болза часкы кыргылданың түннели 2 кг болган. Ам агарлаашкын-биле хүлээлгевисти чугаажок күүседир бис деп олар бүзүрелдиг чугаалап турарлар. Колхозтуң 885 иттерин кадарып турар эш Дукар ирт бүрүзүнден 2,2 кг дүк алгаш, колхозка эки шынарлыг хөй дүктү киирген. Ол ышкаш колхозтуң мурнакчы хойжузу эш Мижит-оол бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү ап, эки түннелдиг болган.

С. Донзум.

* * *

«Барлык» совхозтуң хойжузу эш Агбаан бо чылын 372 хойдан 373 хураганны менди доруктурып, хой бүрүзүнден 2,3 кг дүктү ап, улуг чедиишкинниг болган.

М. Кенден.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң 6 чыл иштинде хой малдап келген хойжузу эш Д. Седен бо чылын 100 хой бүрүзүнден 150 хураганны, хой санындан 3 кг дүктү алыр деп социалистиг хүлээлгени алган. Ам хойжу бодунуң сөзүнге ээ болуп турар. Чазын оолдаан 318 хойдан 325 хураганны менди алган. Бирги кыргылда-биле хой бүрүзүнден 3 кг дүктү алган азы төрээн колхозунга 1 тонна 200 кг дүктү берген. Чүгле дүк сатканындан хойжу 30 муң ажыг рубльдиң орулгазын колхозка киирген.

К. Бора-Көже.

Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозу эрткен чылдан эгелеп «Пекин» уксаалыг өдүрктерни өстүрүп эгелээн. Совхоз бо чылын күрүнеге 16 тонна өдүрек эдин дужаар болгаш 10 муң өдүрктерни келир чылга чедир өстүрүп азыраар.

«Өөк» совхозу 1958 чылда иинтизи-биле күрүнеге 183 тонна эттти дужааган, а 1961 чылда чүгле өдүрктерлеп 200 тонна эттти дужаарын көрүп турар. Куш ажылы совхозка хөй немелде олча-ажыкты киирер болгаш чеди чылда эт будуреринің планын күүседиринге дузалаар.

Чурукта: совхозтуң «Пекин» уксаалыг өдүрктери.

Фото: С. Севастьяновтуу.

Тыва уран шеверлерниң болгаш чурукчуларның ажылдары Москвада

Бо чылдың август айның баштайгы чартында Москвада культураның болгаш дыштанылганың Горький аттыг Төп парыгында бот-тывынгыр чурукчуларның болгаш улусчу уран шеверлериниң Бүгү-россия делгелгези ажыттынган. Ол делгелге баштай РСФСР-ниң автономнуг республикаларынга болгаш крайларынга, областарынга болуп эрткилээн. Аңаа шилиттинген чүүлдерни Бүгү-россия делгелгезинде киирген. Бо делгелгеде ийи муң янзы-бүрү чуруктар, скульптуралар, даарап, аргып кылган чүүлдер болгаш даштан база ыяштан чонуп, чазаан уран кылыглар, чүүл бүрү декоративтиг (каастап кылган шимелде чүүлдери) чогаалдар бар.

Бот-тывынгыр чурукчуларның болгаш улусчу шеверлериниң Бүгү-россия делгелгезиниң бир онзагай чүүлү болза ында бөдүүн колхозчуларның, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, өөреникчилериниң ажыл шагында болгаш өөредилгезинден хостуг үеларинде кылган чогаадыкчы ажылдарының хөйү-биле киргени болур. Олар тускай мергежилдиг чурукчулар, олар бо талазы-биле кандыг-даа тускай өөредилге черлерин дооспаан, аңаа-ла бөдүүн кижилер.

Делгелгениң бир залының ортузунда Тыва автономнуг областың уран шеверлериниң даштан болгаш ыяштан кылган ажылдары делгеттинген. Делгелгеге келген чон совет Тываның уран шеверлериниң кылган ажылдарының чанынга ур-ле доктаап, оларның кылган ажылдарын улуг сонуургал-биле көргүлээн турар.

Тыва уран шеверлериниң кылган ажылдары ында хөйү-биле делгеттинген. Колхозчулар Хертек Мижит-Доржунуң «Ацчы», Монгуш Черзиниң «Демисел», «Тевелер», «Чарыштырган аттар», Хертек Монгалбиниң «Эзир деп алган олчазы-биле», Хертек Тойбу-Хаанның «Эзир болгаш чылан», «Дурьяа болгаш дилгижек», «Үслүлүг болза ында бөдүүн колхозчуларның, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, өөреникчилериниң ажыл шагында болгаш өөредилгезинден хостуг үеларинде кылган чогаадыкчы ажылдарының хөйү-биле киргени болур. Олар тускай мергежилдиг чурукчулар, олар бо талазы-биле кандыг-даа тускай өөредилге черлерин дооспаан, аңаа-ла бөдүүн кижилер.

Делгелгениң бир залының ортузунда Тыва автономнуг областың уран шеверлериниң даштан болгаш ыяштан кылган ажылдары делгеттинген. Делгелгеге келген чон совет Тываның уран шеверлериниң кылган ажылдарының чанынга ур-ле доктаап, оларның кылган ажылдарын улуг сонуургал-биле көргүлээн турар.

Тыва уран шеверлериниң кылган ажылдары ында хөйү-биле делгеттинген. Колхозчулар Хертек Мижит-Доржунуң «Ацчы», Монгуш Черзиниң «Демисел», «Тевелер», «Чарыштырган аттар», Хертек Монгалбиниң «Эзир деп алган олчазы-биле», Хертек Тойбу-Хаанның «Эзир болгаш чылан», «Дурьяа болгаш дилгижек», «Үслүлүг кулежип турар бугалар», Хертек Караның «Адыг оглу», Салчак Нөрбунуң «Халып ыдай болган аът», Хертек Тегениң даштан чазаан нарын хөл-шыдыраазы болгаш оон-даа өске тыва шеверлериниң кылган ажылдары бар.

Делгелгеге келген кижилер тываларның даштан болгаш ыяштан янзы-бүрү чүүлдер чазап чонарының талазы-биле салым-чаяанныг талантылыын магадап турарлар. Ол ажылдар улуг үнелелди ап турар. Москва чурттуг инженер И. Алабушев саналдар дептериниде мынчалдыр бижип каан: «Тыва уран шеверлериниң кылган ажылдарын дыка-ла сонуургап көрдүм, оларның чогаадыкчы ажылдары дыка-ла уран-шевер кылдынгандыр».

Ол ышкаш ол делгелгеде Тываның бот-тывынгыр чурукчулары В. Юкальчуктуң «Чылгычы», Н. Филиповтуң «Ак-көк Улуг-Хемниң эге бажы» деп чуруктары бар. Ылангыя эш Филиповтуң Тываның бойдус чурумалын чураының улус дыка сонуургап, улуг-биле үнелеп турар.

Чурукчу **В. БРАЙКОВСКАЯ.**

Москва хоорай.

Ийи колхоз—ийи янзы түннел

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг, «Кызыл тараачын» колхозтарының чурт девискээриниң болгаш агаар-бойдузунуң байдалы чаңгыс ай болзажок, ажыл-агыйының хөгжүлдези-биле элээн ылгалдыг. «Кызыл тараачын» колхоз тарылга, сиген шөлү, мал одары болгаш тудугга, одалгага херек ыяш-биле Сталин аттыг колхозтуундан байлак болгаш колхозтуң экономиказын көдүрерингe артык таарымчалыг байдалдыг.

Ындыг турбуже, бо ийи колхозтуң ажыл-агыйының хөгжүлдезин ап көөрге, «Кызыл тараачын» колхоз дыка хожудангай. Чеди чылдың ийиги чылында колхозтуң экономиказын көдүрер, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, ону күрүнеге садар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алган. Хүлээлгелерниң күүселдези дээш ажыл-ишчилериниң ортузунга организастыг ажылды колхоз баштаар чери, партия организациязы кошкак чоруткаының түннелинде бо чылдың бирги чартыында планныг онаалгаларын күүсетпээн. Малдың баш санын өстүрериниң чартык чыл планын колхоз бода малдан өскезин ыракта чедир күүсетпээн. Чаш малды менди доруктурар талазы-биле чөгенчиг темпизи оожум. Эки сайырадып ажылдаваан черлерге чашканындан тараа болгаш өске-даа культуралардың үнүжү багай. Тарылганың агротехниктиг хуусаазын үреп, чажылданың үезин эрттирген. Сарыг-Алаакта 40 ажыг гектар кукурузаның үнүжү багай, барык үнмээн деп болур. Мал чеминге хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннериң тарылга планын күүсетпээн. Бо чылгы чайгы чер андарылгазының планын чаала 50 хуу ажырган. Дүжүт ажаап алышкынынга кончуг четпес белеткелдиг кирип турар. Комбайннар барык дөгере белен эвес. Тудуг ажылында четпестер чайлаттынмайн турар. Чаш-Терек сүт-бараан фермазында малчыннар чурттаар бажыңнарның крышазы, кладовказы чок, херим кажла кылдынмаан. Ында инек, бызаа кажаалары крышалаттынмаан. Мал кажааларының тудуунуң темпизи оожум. Күш-ажылдың организастыының четпезинден чартык чылда 55 кижи күш-хүнүнүң доктаттынган минимумун күүсетпээн, 15 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн.

Сталин аттыг колхозта ажылгыйының чоруп турары «Кызыл тараачынныдан» дыка ылгалдыг. Ажыл-агыйы улам-на сайзырап, экономиказы быжыгып, колхозчуларның материалдыг чагай чоруу өзүп турар. Мал өстүрериниң чартык чыл планын колхоз күүсеткен. Колхоз чартык чылда төрээн 100 баш малга онаштыр 112 хураган, 93 бызаа, 132 анай, бир хавандан 16 хаван оолдары ап, бедик түннелди чедип алган.

Малдың продуктулуу эрткен чылдыындан дыка өскен. Чартык чылда сүт чыылдазын 685 центнерге чедирип, планын барык күүсеткен болгаш саар инек бүрүзүнден 670 литр сүттү саап алган. Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар планын сүт-биле 119.8 хуу, эт-биле 108,1 хуу, дүк-биле 146,2 хуу күүсеткен.

Мурнакчы малчыннарның хүрээлеңи өскен. Саанчы эш Зоя Карасал август 1-ге чедир инек бүрүзүнден 1200 ажыг кг сүттү, эш Бүрбүжек 967 кг сүттү саган. Хойжу эш Бадарчы хой бүрүзүнден 2,2 кг дүктү алган. Куш ажаакчызы эш Сенди-Сюрюн дагааларга ажаалганы эки-жидип турган, чуурга алырының чартык чыл онаалгазын ажыр күүсеткен.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидери дээш демисел колхозта күштелип турар. Кан чай болзажок, тараа культураларының үнүжү багай эвес. Кукурузаның үнүжү тергиин. Дүжүт ажаап алышкынынга белеткел багай эвес чоруттунган. Комбайннар, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези доозулган.

Мал чемнериниң белеткелинде 70 ажыг кижи ажылдап, сиген, силос планын август 25-те күүседир дээш долу күженишкин-биле хөделип турар.

Мооң-биле кады четпес ажылдар колхозта чок эвес. Ол четпестерни чайладыр талазы-биле колхоз баштаар чери (даргазы эш Ревнюк) организастыг хемчеглерни ап турар.

Ийи колхоз—ийи янзы түннелдер бо-дур. Сталин аттыг колхозтуң баштаар чери, партия организациязы чеди чыл планын күүседиринче колхозчу массаның күжүн чөп эвилелдеп, бар курлавырларны, аргаларны эки ажыглап турарындан мындыг эки түннелдиг болуп турар, а «Кызыл тараачын» колхозта ындыг эвес, ында бар курлавырларны аргаларны четче ажыглавайн, колхозчуларның күш-ажылын эки организаставайн, эртемниг болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин нептеретпейн турар.

М. СЕВЕН.

КАЙДА ЧОР СЕН, АЧАЙ?

Суд эгелээн. Бажының дугу даъс кара, чүгүрүп турар характарлыг, достак хүрең чаактарлыг, мөге шыырак мага боттуг, даштындан көөрге 30 хар иштинде хире (шынында ооң хары 48) кижи судьының салган айтырыгларын илдик чокка, тывынгыр чечени-биле харылап турган.

Чогум кымыл бо? Кандыг херекти кылып кааны ол?

Ону Сат Дөтпе дээр. Ол өг-бүле талазы-биле совет кижиге канчаңда таарышпас херекти каш дапкыр бо.

Сат Дөтпе 1937 чылда Чөөн-Хемчиктиң Чыргакыга Д-биле өг-бүле туткан. Удаваанда олар бичии оолдуг-даа апарган, амыдырал-чурттаргазы черле эки. Бижик билиглиг аныяк кижи боорга албан чери аңаа дерги садыгладып каан. Дөтпе дерги садыы кылып, аалдар кезип хап турган, Х деп хөрээжен-биле харылзажы берген. Удавазанда бодунуң иштиг кадайын ыглады-ла каапкаш, аңаа олуруп алган.

1948 чылга чедир Х-биле эптигнайралдыг чурттап келген. Ийи уруглуг-даа апарган. Ол-ла чылын Дөтпе дерги садыындан хөй түннүг самчыгдал кылгаш, 9 чылда шиитгирген. 1953 чылда келдерелге таварышкаш, хосталып чанып келген. Оон бээр эвир чылга чедир-ле Киров аттыг колхозка ажылдап келген. Оон чүгээр ажылдап турарын көргеш, эрткен чылын ону Ишкиниң Хөөректигге магазин эргелекчиледип каан. Ынчалзажок шөлээн Хөөректигге садыгдап турда ооң эргиде «хоочузу, өөренген чаны» кирип келгеш беш уруглуг кадайы Хорлууну каапкаш, бодундан 14 хар аныяк өг-бүлелиг Б. Монгуш-биле харылзажып, ады сураа үне берген.

Баштайгы кадайының улуг оглу ам Киров аттыг колхозта чоланчылап турар. Бо чазын ол Ишкин Аксынга Дөтпеге ужуражы бергеш:

— Канчаң ыяпас кижи боор сен, ачай. Чаш уругларыңны каапкаш, аныяк өг-бүленің амыдыралынга моондак бооп турарың ыядынчыг чүве-дир мон, сокса! — деп, оглу ижин кара чокка чугаалаан.

Дөтпе аңаа сиртин сирбейтипкен моортай ышкаш арын шыраңы калчан сарыг болуп, хуулуп ажынгаш, оглунче халып кээр часкан.

Удаваанда Сут Хөл районнуң улус судунга Дөтпе биле Хорлуунуң хөөрээн бергеш, уругларын таанда боданы бээр кыдыр бодаш, оларның чарлырының дугайында айтырыгны үзе шиитпирлевейн судту соңгаарлаткан.

Суд сөөлүнде Дөтпе чаңгыс алынга бодундан 14 хар биче ушку кадайын ушкарып алгаш, чорупкан. Ол ам Өртең-Арыг фермазында учётчиктеп ажылдап турар. Хоойлу өзүгаар эвес сөөлгү кадайы база-ла ол фермада саанчылай берген.

Дөтпениң эң хеймер оглу Роман авазы Хорлуудан үргүлчү-ле мынчадеп айтыра берген турар:

— Ачам кайда барганыл авай, ачамны сактып тур мен, ол кажан келирил?

Роман ачазынга аажок ынак.

— Кайда чор сен, ачай? Чанып кел!—деп, ол бажыңындан үнүп келгеш дадыы-ла ынчаар кыйгыра берген турар.

«Чаш ажы-төлүн, өг-бүлезин ынчаар каапкаш кандыг кончуг хөөргөөр сеткил, эриг баар чок, даш чүректиг ада боор» деп Дөтпе дугайында ол черниң чонунуң чугаалажып турары чөптүг. Шынап-ла кижиниң ажы-төлү ышкаш эргим үнелиг чүве кайда боор! Чаш ажы-төлүнге, өг-бүлеге ындыг төлеп чок Дөтпениң ушку өг-бүлезинден өзүлүг совет өг-бүле тургустунары-даа берге-ле боор.

Ч. КУУЛАР.

„Көрейлер эргим аалчыны четтикпейн манап турар“

ПХЕНЬЯН. СЭТА-ныц корреспондентизи Б. Кулаевскийниц дамчытканы: бо чылдыц октябрь айныц эгезинде Н. С. Хрущевтуц анаа чеде бээринге КУДР-ниц ажылчы чоннары изиг-байыр чедирип турар.

Чуртта кара металлургияныц төву—Чхончжин хоорайныц ажылчыннары Совет Эвилелиндеи келир деп турар эргим аалчыныц аңаа чеде бээрин күш-ажылчы чедишкиннер-биле демдеглээр деп шиитпирлээннер.

Бистиц чоок өнүүвүс, ёзулуг дузалакчывыс улуг Совет Эвилелинин төлөлекчизи — эш Хрущевтуц бистиц чуртувуска чедип келир дээнинин дугайында дыннадыг-биле холбаштыр бистер улуг өөрүшкүлүг болган бис—деп Ким Чак аттыг металлургия заводунуц инженери Ли Бин Чон медеглээн. Ол аян-чоруу болза көрей болгаш совет улустарныц аразында бузулбас, өнүге найыралды база сырый каттыжыышкынны улам-на быжыктырар. Эш Хрущевтуц аян-чоруу болза социализмче кайгамчыктыг базымнар-биле чоруп олурар бистиц ажылчы чоннарывысты соруг киирер улуг күш болур.

Копхунде (Чаган можу) ыяш ажыл-агый чериниц ажылчыннарынын сеткил-бодалын илеретпишаан, Ким Док Суннуц медеглээни болза: Совет Эвилели ышкаш ыныг улуг эвилелчилиг бис деп кызыгаар чокка кезээде бодап турар бистерге Н. С. Хрущевтуц келири биске улуг өөрүшкү болур.

Фидель Кастро совет улуска өөрүп четтирген

«Июль 26-дагы шимчээшкиниц» 7 чыл болган оюн таварыштыр ССРЭ-ниц Министрлер Чөвүлелиниц Даргазы Н. С. Хрущевтуц чоруткан телеграммазына харыылавышаан, Куба Республиканыц революсчу чазааныц премьер-министри Фидель Кастро байыр чедиргени дээш база куба улуска сагыш салып турары дээш чүректиц ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

Боттарыныц хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар улустар чаасканы эвестер дээрзиниц ылаптыг херечиги кылдыр көргүскен дем-жаттыжыышкыны дээш совет улуска өөрүп четтиргенин Ф. Кастро бижип турар.

(СЭТА).

Марокконуц шериглерин Конгоже чоруткан

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниц корреспондентизиниц Рабаттан дамчыып турары болза, КНО-нуц чингине секретарыныц дилээн ёзугаар Конгола ук организацияныц аргезинге боттарыныц шериглериндеи база бир батальонну мооц-биле үшкү удаа чорударын Марокконуц чазаа шиитпирлээн.

Ооц-биле чергелештир марокко чазак болза техниктиг тускай эртемниглериниц болгаш администрацияныц тускай эртемниг бөлүүн Конго Республиканыц чазааныц аргезинче чорудар дээрзин ол-ла корреспондент айтып турар.

Конго улус Хаммаршельдиге идегелин оскунган

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниц корреспондентизиниц Леопольдвильдеи дамчытканы болза, КНО-нуц чингине секретары Хаммаршельдиниц адынга Конго Республиканыц премьер-министри Патрис Лумумбаныц чоруткан чагаазында конго чазак болгаш конго улус Хаммаршельдиге «идегелин оскунган» деп айытган.

14 чурттарныц: Марокко, Тунис, Эфиопия, Гана, Гвинея, КАР, Судан, Цейлон, Либерия, Мали Федерациязы, Бирма, Индия, Афганистан болгаш Ливанныц төлөлекчилериндеи тургустунган бөлүктү тургузарын Лумумба оон ынай негээн. Ук бөлүк болза Аймыл чок чорук Чөвүлелиниц Конгода байдалдыц дугайында айтырыгныц талазы-биле резолюцияларынын күүселдезин контрольдаарын боттандырары-биле Аймыл чок чорук Чөвүлелиниеп Конгоже сааал чокка чоруттунган турар ужурлуг дээрзин Лумумба медеглээн.

Генерал Норстэд идепкейин көргүзүп турар

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). НАТО-нуц Европада чепсектиг күштериниц кол командылакчызы генерал Норстэд Данияга чеде бергеш, чугаалажыышкыннар чоруткан, ында НАТО-нуц чепсектиг күштериниц Европада сонгу чүк зоназының кол командылакчызы генерал Мэррей, Данияныц премьер-министри Кампман, дани камгалал министри Крог олар ол чугаалажыышкыннарга кирдшкен дээрзин Данияныц парлалгазы дыннадып турар.

Чугаалажыышкыннар чоруп турганыныц үезинде дани-барыын-герман каттышкан шериг-далай командылалын тургузар дугайында айтырыгны, а ол ышкаш дани чепсектиг күштерни улам ынай чепсеглээринге америк шериг дузаламчызыныц айтырыгларын чугаалажып көрген дээрзин ук солун айтып турар.

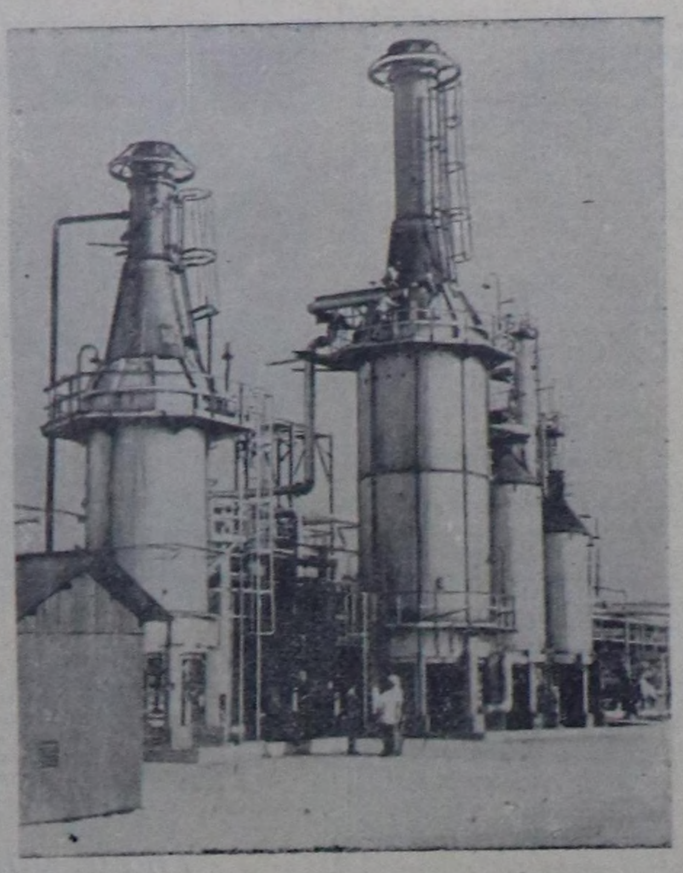

Элээн каш америк компанияларны национализастаар дугайында хоойлуну Куба Республикада үндүрген.

Чурукта: Куба чазактыц национализастааны Эссо деп америк компаниянныц нефть болбаазырадыр заводу.

СЭТА-ныц фотохрониказы.

Астронавтиктерниц XI Бүгү-делегей конгрези ажылын дооскан

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Астронавтиктерниц Федерациязының (АБФ) XI Бүгү-делегей конгрези бодунуц ажылын Стокгольмга дооскан.

АБФ-тиц удуртур составының соңгулдалары болган. АБФ-тиц президентизинге академик Л. И. Седов (ССРЭ) катап соңгуттурган. Оралакчы президентилеринге француз эртемден Пэрес, Чехословак Эртемнер академиязының астронавтика талазы-биле комиссиязының даргазы Пешек, англи эртемден Шеперд, америк эртемден Г. С. Сейферт, барыын-герман эртемден А. Ф. Штаатс олар соңгуттургулаан.

АБФ-тиц дараазындагы конгрези 1961 чылдыц октябрь 4—17-де Нью-Йоркка болур.

Малиде онза байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Даштыкы информация агентилелериниц дыннаткаанын ёзугаар алырга, составында француз девискээрлер Сенегал биле Судан кирип турар африка Федерациязы Малиниц премьер-министри Модибо Кейта чуртка онза байдалы чарлаан болгаш Сенегалдыц премьер-министри Мамаду Дианың Федерация премьер-министриниц оралакчызы эргезин казып каан.

Радиога чүве чугаалаан, Кейта болза «президент соңгулдаларын чорудар деп өнчүк-биле политиктиг ажылдакчыларныц чамдыктары нацияныц чаңгыс эвин үрээрин оралдажып турарлар» деп медеглээн.

Кейтаныц чугаазының сөөлүнде Диа баштаан Сенегалдыц чазаа Сенегалдыц хамаарышпас чоруун доп-дораан чарлаан болгаш Мали Федерациязыц составындан оон үнгенин медеглээн. Франс пресс агентилелиниц Дакарадан дыннадып турарын ёзугаар алырга, премьер-министр Кейтаныц дужаалы ёзугаар Федерацияныц шериглери Дакара Федерацияныц найысылалының кол чугула туруштарын эдилешкен.

Японияныц профэвилел чингине чөвүлелинин съездизи ажылын дооскан

ТОКИО. (СЭТА). Эн улуг профэвилел каттыжылгазының эдлчеглиг 15-ки съездизи бодунуц ажылын дооскан.

Ук съезд болза Чингине Чөвүлелдиц ажыл-чорудулгазының дараазындa үе-чадада чорудар программазын чүүлдүг деп көрген. Чөвүлелдиц чаа программазында сөөлгү чылда Японияда ажылчын-демократтыг шимчээшкиниц кеступ көрбээн калбарыышкынын демдеглээн, япон ажылчы чоннарныц амыдырал деннелинин чавызының дугайын база ажыл төлевириниц эн биче деннелиниц дугайында хоойлу чок болуп турар дээрзин чугаалап турар. Амгы үеде Японияда эң-не түрецги чурттап турар 10 миллион ажыг ажыл чоктар бар дээрзин ол программада айытган. Ол ышкаш монополистиг капиталдыц кызып кыйыышкынындан хоозураан чүс-чүс муң үүрмек бүдүрүлге эдилери кончуг берге байдалда чурттап турар.

Профэвилелдериниц Чингине Чөвүлели ажылчы чоннарныц амыдыралчы эргелеринге капиталистериниц болгаш чазактыц халдаашкыннарынга удур, ажылчы чоннарныц экономиктиг негелделери дээш демиселди идепкейжидер. Тайбыц дээш, хамаарышпас чорук база демократия дээш демиселди ук Чөвүлел бодунуц кол сорулгаларының бирээзи кылдыр санап турар. Чепсеглениишкинни бүгү-ниити, бүрүн дүжүрери дээш, америк империализмге удур демиселди чорударынга бодунуц шиитпирлиниц дугайында Совет Эвилелинин планын деткип турарын ук Чөвүлел медеглээн. Чепсеглениишкинни бүгүнити болгаш бүрүн дүжүрери дээш, Японияны ядролуг чепсек-биле дериирге удур, япон черден америк шериглерни үндүрери база америк баазаларны узуткаары дээш демиселин ук Чөвүлел күштелдирер.

Чаа япон чазактыц премьери Икэданы япон-америк шериг керээзин япон улуска сыгап келген Кисинин сүлчээчизи кылдыр санаан. Икэданыц чазаанга удур, парламентини тарадыры дээш база чуртка нейтралитеттиг, хамаарышпас чорук-туц политиказын чорудар демократтыг чазакты тургузары дээш демиселин үргүлчүлээринге бодунуц шиитпирлиин Чингине Чөвүлел медеглээн.

Ук съездиге Чөвүлелдиц удуртур черин эде соңгаан. Чингине Чөвүлелдиц даргазынга Каору Ота катап соңгуттурган болгаш Акира Ивайны чингине секретарыга соңгаан.

Допчу медээлер

✪ Конго республиканыц премьер-министри Лумумбаныц негелдези-биле КНО-нуц шериглериниц 90 солдат составтыг швед шериг кеззэн Конгодан Газаже чорудупкан. Ол шериг кеззэ Газа секторда КНО-нуц улустар аразының онза күштериниц составында кирген.

✪ Эвилелдиц статистика эргелелиниц медээлерин ёзугаар алырга Югославияныц чонунуц саны бо чылдыц июньге чедир 18 млн. 667 муң кижи болган.

✪ Боннлан дыннатканы-биле алырга, АКШ барыын-герман шериг-далай флодунга сөвлгү техника-биле чепсеглээн алды дугааргы миноносец эскадразын берген. Миноносец Фленсбургтуц шериг-далай баазазында чеде берген.

✪ Мурнуу Көрейниц национал хуралының адакы палатазы Тян Менни мурнуу Көрейниц премьер-министринге томуйлаанын бадылаан. Аңаа олурушкан 225 депутаттарныц иштинден ону дээш 117 кижи бадылаан, 107 кижи улурланган, бир кижи дадагалзаан.

✪ Франс прес агентилелиниц дыннатканы ёзугаар алырга, Реосинде (Испания) астурий даг-руда компаниязынга хамааржып турар плотина үрелген. Хөме аккан үер суу элээн хөй бажыңнарны, ооц иштинде эмнелгени болгаш чуртталга бажыңнарын үрегдеп каан. Ол айыылдыц түңнелинде 18 кижи өлген.

✪ Агадирде шериг агаар базазында дөрт моторлуг француз бомбардировщик «ланкастер» Мазагандан 60 километрде Сидибен-нур районнуц кырынга ужуп чораан үезинде чаза-тевиишкинге таварышкан.

✪ Барыын-герман шериг-агаар күштериниц «Ф-84» хевирлиг шүүргединчи-бомбардировщиги Вормса районга (ГФР) буступ үрелген.

(СЭТА).

Америк кылымал эдеринчиниц кабиназының ээп келгени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернешнл агентилелиниц корреспондентизиниц дыннатканын ёзугаар алырга, августуц 19-та АКШ-тыц шериг-агаар күштериниц агаарга чүве тудар тускай дериглебиле чепсеглээн самолёду орбитадан парашют-биле ээп чоруп олурган кылымал эдеринчиниц кабиназын 3 муң метр бедикке тудуп алган.

«Дискаверер» деп кылымал эдеринчини Ванденберг авиабазадан (Калифорния штат) августуц 18-те орбитаже салып үндүрген турган. «Дискаверер» эдеринчи 17-ги дээскиниинде 85 фут (38,5 кг) дензилиг приборлар суккан кабиназы аттыктырып чоруткан.

Даштыкы агентилелдериниц дыннадып турарын ёзугаар алырга, «Дискаверер» системалыг эдеринчилериниц шенелдези моон соңгаар тайбың характерлиг эвес болур. Чижээ, Юнайтед Пресс Интернешнл агентилелиниц корреспондентизи болза шериг-агаар күштериниц төлөлекчилериниц медеглеп турганы ышкаш оларныц сорулгазы—кылымал эдеринчилериниц шпионнаарының кабиналарын салып үндүрери болгаш дедир келдирери болуп турар.

КИПРДЕ СОҢГУЛДАЛАР

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниц корреспондентизиниц Никозиядан дамчытканы болза, Кипрге чоокта чаа төлөлекчилер палатазынга соңгулдалар болган. Кипрде гректериниц соңгулда округтарынга республиканыц президентизи лама Макариосту деткээн турар Ада-чурт фронтузунуц төлөлекчилери база ол ышкаш депшилгелиг «Акел» деп партияныц төлөлекчилери тиилелгени чедип алган. Олар болза Кипрде чурттап турар гректерге көрдүнген палатада бүгү 35 олуттарны алганнар. Арткан 15 олуттарны Кипрде грек общиналарыныц үш тергиидекчи организациязында кирип турар национал коалицияныц кандидаттары алган. Төлөлекчилер палатазынга ук соңгулдалар соңгукчуларныц идепкейи кошкан байдалга эрткен.

Кыш-культура болгаш спорт

ИЙИ ТИИЛЕЛГЕ

Эрткен субботада Хакассияныц Абакан хоорайының механика заводунуц бут бөмбүкчүлери Кызылдыц командалары-биле ийи хүн эш-хуузунуц ужуражыышкыннарынга ойнаары-биле август 20-де аалдап келген. Ол хүн ук команда ВВС командазы-биле «Совет Тываныц беш чылы» стадионга баштай ужурашкан. Бут бөмбүүнүц оюнун соонуургаан чон стадионнуц олуттарын эдилепкен.

— Бо чылын Абаканныц «Мотор» командазын бистиц командавыс ийи удаа уткан, а Барнаул командазынга уттурупкан болза-даа ойнаары мурнунда чылдарныындан артык апаргаы көзүлген болдур-ийин — деп, Кызылдыц ойнакчыларының дугайында кижилер аразында чугаалар дыңналып турган.

— Че, каш удаа киир тептер ирги?—деп бир эш куруг черге «аарып» эгелей берген олур.

— Ол чүү дээриц ол, «Н» кезектиц командазы обласка болуп эрткен маргылдаага үшкү черни ап, шыырак командаларныц бирээзинге санатты чоп, оң болгаш солагай талакы халдакчыларында Ю. Солотовников, В. Чистов олар, а төп халдакчызында Ю. Белостоков... Чүвени канчап билир.

Судьялар шөлге үнүп келген, кол судья медээзин этсиптерге, ойнакчылар команда аайы-биле чүгүржүп үнгеш, шөлдүц ортузунга байыр солушканнар. Оюн дораан-на эгелээн.

Оюнуц баштайгы чартыында, 10 минута эрте дужүп чорда, абаканчыларныц бурунгаарлаары күштели серген, төп халдакчы шөлдүц ээлериниц хаалгазынче бөмбүкту киир теп, санны мурнай ажыткан. Оюн 20 минутада үргүлчүлеп келген, ам кызылчылар бурунгаарлап кээрге, 7 дугаар ойнакчы бөмбүкту киир теп, санны деннештирген. Оон эгелээш-ле шөлдүц ээлери дидим болгаш идепкейлиг ойнаан, төп халдакчы Ю. Белестоков база бирээни киирипкен. Чапсарга каш-ла секунда четпейн турда, абаканчыларныц 9 дугаарлыг ойнакчызы санны 2:2 кылдыр киир тепкен.

Ийиги 45 минутада чидиг демисел эгелээш, 3 минута болуп чорда-ла шөлдүц ээлери бурунгаар халдаашкынче уланган, Ю. Белостоковка бөмбүкту дамчыдарга — ол база бир санны немей шаап каан. Кызылчылар улам-на идепкейлиг ойнаш аалчыларныц хаалгазынга озалдыг байдалдарны удаа-дараа таварыштырып турган, ол аразында 4 дугаар ойнакчы 4-ку санны киир тепкен. Ынчангаш Абаканныц механика заводунуц командазын «Н» кезектиц командазы 4:2 санга удуп алган болгаш дээре ойнаарын көрүкчүлерге бүүреткен.

* * *

Август 21-де, воскресеньеде Абаканныц механика заводунуц командазы-биле Кызылдыц «Спартак» командазы ужурашкан. Оюнуц баштайгы чартыында 16 хире минута болганда кызылчылар 11 метрнин шиитпирлеп алган, төп халдакчы бөмбүкту киир теп, санны ажыткан. Оон 19 минута ойнап чорда абаканчылар бурунгаарлап келген, оларныц 9 дугаар ойнакчызы санны деннештирген. Кызылчылар дам идепкейлиг ойнаш, чапсарга чедир бөмбүкту ийи удаа киир теп, санны 3:1 чедирип алганнар.

Ужуражыышкынныц ийиги чартыында Кызылдыц командазы ойнаарынын инициативазын оскунмаан Үргүлчү бурунгаарлап турган база үш санны немеп алганнар. Ынчаарга абаканчылар үш санны киирзе-даа ниити сан 6:4 болуп, оюн Кызылдыц база бир со командазынын тиилелгези-биле доозулган. Кызылдыц «Спартак» командазының төп халдакчызы алды санныц дөртүн киир тепкеш, командазының чедиишкиннинг болурунга улуг рольдуг болган. Ол ышкаш оң талакы чартык камгалакчы А. Болдур-оол бодунуц хаалгазын ийи удаа озалдыг байдалдардан камгалап ап, аваангыр чоруун көргүскен.

С. ОЮН.

СПИНИНГИСТЕРНИҢ МАРГЫЛДААЗЫ

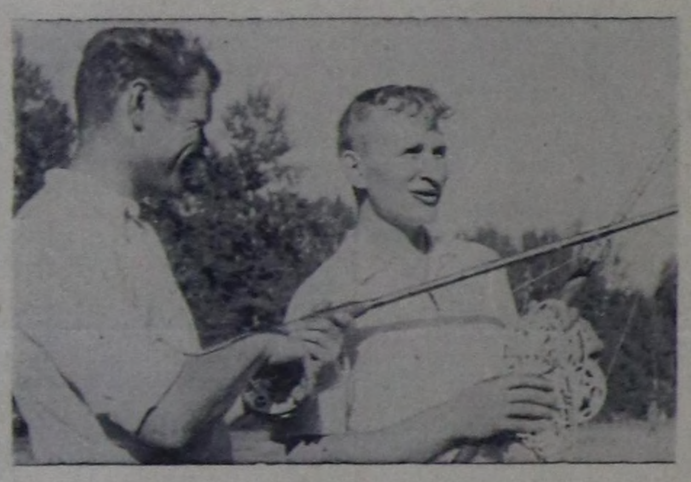

Эрткен воскресеньеде Кызылдыц Гастелло аттыг культура болгаш дыштанылга парыгынга спининингистерниц хоорай маргылдаазы болган.

Ырады октаар талазы-биле маргылдаага балыкчы-спортчу В. Е. Шадрин бирги черни эдилээн. Ол болза блесканы 62,1 метр ырады октаан. Оон октаанынга М. Ф. Лобастов 1 метр 10 сантиметр чедирбейн барган, ынчангаш маргылдаанын ийиги черин эдилээн. Үшкү черни А. Г. Шашков эдилээн.

Чиге октаарынын талазы-биле маргылдаага бирги чер дээш П. Л. Мартынов биле А. Г. Шашков олар шыгыы демисешкеннер. Бирги черни А. Г. Шашков алган, а үшкүзүнде В. Е. Шадрин болган. Маргылдаанын ол тиилекчилериниге өртектиг белектерни берген.

Чурукта: эштер А. Г. Шашков биле В. Е. Шадрин.

Фото Г. Сиротиниин.

Обласка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн обласка булуттагылап каап турар, чамдык черлерге кыска чаашкыннарлыг хүн болур. Диңмирээшкиннер болур. Хат барын чүк угланыышкынныг, ей-тавында. Агаарныц температураза: обласка — 22—27, а Кызылга—25—27 градус чылыг.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНО „КЫСТЫҢ ЧАЗЫ“

Ажыт киреринге белеткени берген кежээни хүн болунуц алдын сарала херелин делгем хемниц кырынче чажыпкан. Теплоход ол хемде оожум эштип бар чоруур. Ында чоруур кыстарныц ыяңгылыг ырызы Волга хемнин кырын дургаар мынчаар чалгыгландыр дыңналып турар:

Кыстың ыры чогум чазын
Кыңгырткайндыр дыңналып кээр.
Чалгыг ийи ужуражпас
Чалыы чүрек ужуражыр.

Ол ырны танцы ансамблинин кыстары теплоходтуц кырында ырлажып чоруурлар. Кыстарныц ол ыры чамдыкта элээн дыңзып, оожумнап, хөглүг-даа апаар. Бүгүдеге алдар-сураглыг танцы ансамблиниц дараазының көргүзүүнче бар чоруур ол. Оларныц көргүзүү эгелээн.

Көдээ суурларга, завоттарга, тудугларга — танцы ансамблиниц көргүзүү кала болган болгаш. оларныц көргүзүүнүн чон кайгамчык сонуургап, оларны улуг хүндүткел-биле хүлээп ап турар. Ыяңгылыг аялгалар болгаш танцычыларныц эптиг-эзлгир, уран мергежилдиг шимчээшкини сагыш-сеткилге кайгамчык таарыжып, ону хайныктырып келир.

Кыстарныц танцы ансамблин Москвага көрүп чоруп тура ол ансамбльдиц ыраажызы уругга Москва чурттуг, ында ажыллап турар аныяк оол азжок таарыжып, аңаа бүлүү ынакшыг бээр. Ынчангаш Володя оларныц чоруур теплоходунга тур када чем кылыкчызы болуп кирип алгаш, танцы ансамбли-биле кады чоруп чоруур. Володяны Галина Москвага тура-ла көргеш, аңаа базала таарышсына берген. Олар чаңгыс теплоходка чоруп чорза-даа шөлээн ужуражыр чай алынмайн чоруурлар. Поварныц дузалакчызы Настя ырлап, танцылап турда талантылыг, орлан кыс. Настя бала-ла Володяны аажок сонуургап, ооц-биле бо-ла ылчыннажып ойнай берген турар. Володя биле Настя ойнап турда Галя кашдаа катап көрген.

Володя бодунуц сагыш-сеткилинде хайныгып чоруур чажытты Галяга ында-хая ужуражып келгеш, ужу-кыдыын каксы чугаалап турар. Галя ол дугайын эки билир. Волга хемни дургаар концерт көргүзүп чоруп турган, Галя амыдырал дугайында хөй-ле үүлдерни бодап, хөйну билип алырын оралдажып чоруур. Волга ышкаш ындыг улуг хемни Галя амыдыралының иштинде бир дугаарында-ла көргени ол.

Володя биле Настяныц хөглежи берген турарын көрүп казында-ла Галя ону повар кыска арай чыпшыр көре берген тургулаар. Оон ужурунда Володя чамдыкта аңаа чүве чугаалааргa арай хорадаксай бергилээр. Түңнел концерт үезинде Володя биле Галяныц аразында найыралы дыка быжыг апаар.

Волганыц эрихтерин дургаар концерт көргүзүү доостур. Володя теплоходтуц чем кылыкчызы ажылындан хосталып үнгеш, бодунуц ажыллап турган черинге ажылдай бээр. Володя биле Галя ам база катап Москвала, ол ийиниц найыралының дугайын өөрү чугаалажып турар.

«Кыстар чазы» деп ансамбль база катап найысылалдыц театрынын сценазында, Галина база катап ында танцылап турар. Бөгүн ол кыстың танцылап турары черле онзагай эки. Чүге дизе, Володя залда көрүкчүлер аразында олурупкан, өөрүшкүнүц оттары кыптыккан карактары-биле Галяны кезе кайгап көрүп олурар болгай.

Бо кинону делгем экранныг, өңнүг кылдыр кылган. Кинода күрүнеиниц «Березка» дээр сураглыг танцы ансамблиниц танцычылары киржип турар. Танцыны тургусканы болгаш кинонуц өңнүг кааскалгазын кайгамчык чараш кылдыр кылган.

Т. САЯН-ООЛ.

КОЛХОЗ БАШТААР ЧЕРЛЕРИНГЕ БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫҢ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫНГА САГЫНДЫРАРЫ БОЛЗА:

Хамаатыларныц хууда ажыл-агыйларының ыяавыла камгаладыр страхованиезин төлезе чогуур баштайгы хуусаазы август айныц 1-де эрткен болгаш колхозтарныы—сентябрь айныц 1-де төнер дээрзин дыңнадып тур.

Чогуур хуусаазында киртинмээн төлелгелерден хөө тырттар апаар.

Колхозтар болгаш хамаатылар! Төлелгелериңер киириңер.

Төлелгелерни киирер черлер болза: колхозтар—Күрбанкыныц салбырынга.

Көдээ черлерде чурттап турар хамаатылар—көдээ Советке; хоорайда турарлар — Күрбанкыга, Күрстрахтыц инспекторунга азы агентизинге.

Тыва автономнуг областа Күрстрах эргелели.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Максимка»—эртенгиниц 10 шакта; «Антон Иванович ажыныц тур»—12.15, 4.15, 10.10 шактарда; «Мундириниц күжү»—2.15, 6.15, 8.15, шактарда; биче залга: «Шыңгыы хереэжен»—5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дурьялар ужуп чорлар»—3.15 шакта; «Кыстың чазы»—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Рио-де-Жанейродан келген Гушак»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ол чазын болган»—5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуц 24-63, редакторнуц оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниц 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниц 22-64, иштики информация килдизиниц 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниц 23-35, чагаа килдизиниц 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниц 25-38, бухгалтерияныц 31-75, корректорларныц 20-60.

ТС—00462. Чагыг № 2072. Культура эргелелиниц типографиязы.